

**ASIAKKAIDEN JA TERAPEUTTIEN PUHUTUN KIELEN
OHELLA TAPAHTUVA TOISIINSA SOVITTAUTUMINEN
DIALOGIN SIIRTYMÄKOHDISSA
MASENNUKSEN PARITERAPIASSA**

Tiina Pääkkönen
Riikka Vartiainen
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Syyskuu 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

PÄÄKKÖNEN, TIINA & VARTAINEN, RIIKKA: Asiakkaiden ja terapeuttien puhutun kielen ohella tapahtuva toisiinsa sovittautuminen dialogin siirtymäkohdissa masennuksen pariterapiassa

Pro gradu -tutkielma, 32 s., 1 liites.

Ohjaaja: Jaakko Seikkula

Psykologia

Syyskuu 2013

Tämä pro gradu -tutkielma on osa Jyväskylän yliopistossa vuosina 2005–2011 toteutettua Dialogiset ja narratiiviset prosessit masennuksen pariterapiassa (DINADEP) -tutkimusprojektia. Tutkielman tarkoituksena oli kuvailla dialogisen ja monologisen dialogin siirtymäkohdissa ilmennyt asiakkaiden ja terapeuttien liikehdintää ja elehdintää oman ja muiden puheen aikana sekä heidän puheen ohella tapahtuvaa toisiinsa sovittautumista masennuksen pariterapiassa. Teoreettisena lähtökohtana tutkielmassa olivat yleisesti toisiin sovittautuminen vuorovaikutustilanteissa, liikkeiden ja eleiden synkronoituminen, dialogi, edellä mainittujen ilmeneminen psykoterapiassa sekä liikkeiden ja eleiden synkronoitumisen ja dialogin yhteydet. DINADEP:n aineisto koottiin Pohjois-Savon, Länsi-Pohjan sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirien alueilta, ja tämän pro gradu -tutkielman aineisto koostui neljän pariskunnan videoiduista ja äänitetyistä psykoterapiaistunnoista. Lopullinen aineisto käsitti neljä terapiatapaamista, yhden jokaiselta pariskunnalta. Aineistoa analysoitiin laadullisella tutkimusotteella hyödyntäen Dialogical Methods for Investigations of Happenings of Change (DIHC) -menetelmää dialogin tarkkailussa ja itse kehittämämme taulukkomenetelmää liikkeiden ja eleiden havainnoinnissa. Tutkimustuloksissa tuli esiin oman puheen aikaista kehollista sovittautumista sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana. Vaikka kokoavien tulosten toteamista vaikeutti tapausten välinen vaihtelu, oli joidenkin eleiden ja liikkeiden kohdalla havaittavissa selkeämpää painottumista jompaankumpaan dialogilajiin. Terapeuttien kohdalla oman puheen aikainen käsillä elehdintä ja pään kääntö muita kohti painottui selkeämmin dialogiseen dialogiin. Asiakkailla taas nyökkäilyä esiintyi enemmän dialogisen dialogin aikana. Myös muiden puheen aikaisissa eleissä ja liikkeissä tuli esiin tapauskohtaista vaihtelua, mutta erityisesti voi mainita, että asiakkailla oli nähtävissä ainakin jonkin verran enemmän pään kääntelyä kohti muita osallistujia dialogisen dialogin aikana. Kuuntelijana olevien terapeuttien ja asiakkaiden liikehdintä ja elehdintä oli kokonaisuudessaan hieman runsaampaa dialogisen dialogin aikana. Kuuntelijalla tarkoitettiin tässä niitä, jotka eivät joissakin tarkkailluissa kohdissa osallistuneet keskusteluun verbaalisesti lainkaan. Tarkkailtaessa terapeuttien ja asiakkaiden samanaikaisia samanlaisia liikkeitä ja eleitä havaittiin samanaikaista asennon vaihtoa, käsillä elehdintää, näpräilyä, naurua, nyökkäyksiä sekä pään kääntämistä muita kohti ja muista pois päin. Samanaikaisesti tapahtuvaa samanlaista liikehdintää ja elehdintää esiintyi molempien dialogilajien aikana, kuitenkin hieman enemmän dialogisessa dialogissa. Tuloksia tarkasteltaessa on muistettava, että tutkielma on alustava ja kuvaileva tapaustutkimus. Tästä huolimatta se antaa osansa erityisesti aihealuetta koskeville jatkotutkimuksille.

Avainsanat: DINADEP, liikkeiden ja eleiden synkronoituminen, dialoginen ja monologinen dialogi, masennus, pariterapia

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
1.1. Toisiin sovittautuminen vuorovaikutustilanteissa	1
1.2. Liikkeiden ja eleiden synkronoituminen ja psykoterapia.....	2
1.3. Dialogi, dialogisuus ja psykoterapia	4
1.4. Kehon liikkeiden ja eleiden synkronoitumisen ja dialogin yhteyksistä	7
1.5. Tutkimuskysymykset.....	8
2 AINEISTO JA MENETELMÄT	8
2.1. Tutkimusaineisto	8
2.2. Käytetyt menetelmät.....	9
2.3. Analyysin eteneminen	11
3 TULOKSET	13
3.1. Tapausten teemalliset episodit sekä dialogisen ja monologisen dialogin jakautuminen.....	13
3.2. Liikkeet ja eleet oman puheen aikana	14
3.3. Liikkeet ja eleet muiden puheen aikana	17
3.4. Asiakkaiden ja terapeuttien samanlaisten liikkeiden ja eleiden samanaikainen esiintyminen	21
4 POHDINTA	23
4.1. Yhteenvedo tutkimustuloksista ja niihin liittyvästä pohdinnasta sekä tulosten suhteesta aiempaan tutkimukseen	23
4.2. Tutkimuksen vahvuuksista ja heikkouksista sekä jatkotutkimusaiheista.....	26
4.3. Lopuksi.....	28
LÄHTEET.....	29
LIITTEET	33

1 JOHDANTO

Tämä pro gradu -tutkielma on osa Dialogiset ja narratiiviset prosessit masennuksen pariterapiassa -projektia (DINADEP). Tutkielmassa tarkasteltiin laadullisella lähestymistavalla asiakkaiden ja terapeuttien liikehdintää ja elehdintää sekä heidän välistään puheen ohella tapahtuvaa kehollista sovittautumista erilaisten dialogityylien aikana psykoterapiatapaamisissa. Tarkastelun pääpaino kohdistui hetkiin, joissa keskustelu siirtyi dialogisesta dialogista monologiseen dialogiin tai joissa siirtyminen tapahtui toiseen suuntaan. Kiinnostuksemme kohteena siis oli, millaista osallistujien puhutun kielen ohella tapahtuva viestintä näiden siirtymien aikaisten puheenvuorojen aikana oli ja toisaalta se, vaikuttaako dialogin tyyli kehon liikkeisiin ja eleisiin. Aihetta tutkimme lähinnä siksi, että liikkeiden ja eleiden sovittautumista aidoissa psykoterapiatilanteissa niin, että samanaikaisesti olisi kiinnitetty huomiota dialogin tyyliin, ei ole aiemmin tietääksemme juurikaan tutkittu. Ennen ei ole myöskään tarkasteltu tässä yhteydessä samanaikaisesti sekä asiakkaita että terapeutteja.

1.1. Toisiin sovittautuminen vuorovaikutustilanteissa

Luultavasti moni meistä on havahtunut huomaamaan, kuinka on muuttanut omaa käyttäytymistapaansa tietyissä tilanteissa. Itse pohdimme, että olemme esimerkiksi alkaneet puhua tavanomaista hiljaisemmalla äänellä toisen osapuolen puhuessa hiljaa tai kiihdyttäneet puhenopeutta toisen tehdessä niin. Olemme myös huomanneet, että käytämme tiettyä murretta voimakkaammin viettäessämme aikaa samaa murretta puhuvien ihmisten kanssa. Monet meistä ovat varmasti huomanneet, kuinka esimerkiksi ilo, hymy ja nauru ”tarttuvat” toisista ihmisistä.

Edelliset esimerkit liittyvät ihmisten taipumukseen sovittautua toisiinsa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa sanallinen ja sanaton viestintä muodostavat pohjan kommunikoinnille (Kappas & Descôteaux, 2003). Toisiin sovittautumista voidaan pitää oleellisena sosiaalisen kanssakäymisen osatekijänä, ja sitä tapahtuu sekä sanallisen että sanattoman ilmaisun osalta (Chartrand & van Baaren, 2009). Ihmiset voivatkin sovittautua toistensa sanoihin, kasvon ilmeisiin ja käyttäytymiseen. Toisinaan tämä sovittautuminen tapahtuu tietoisesti, mutta se voi tapahtua myös tiedostamattomasti (Lakin & Chartrand, 2003; Holler & Wilkin, 2011). Kasvokkain tapahtuvaa kommunikointia eli dialogia voidaan pitää yhtenä perustavana kommunikaation muotona, johon liittyy kiinteästi vastavuoroisuus (Luckmann, 1990; Markovà, 1990). Tämän

ajatuksen mukaisesti ihmisten käyttäytyminen on toisista riippuvaista niin, että yhden ihmisen toiminta on aina vastausta toisen toimintaan. Vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden toimintatapojen katsotaan muodostavan yhdessä merkityksellisen, synkronoidun kokonaisuuden (Bernieri, Reznick, & Rosenthal, 1988; Bernieri & Rosenthal, 1991).

1.2. Liikkeiden ja eleiden synkronoituminen ja psykoterapia

Kehomme sovittautuu eli synkronoituu yhteen puheemme kanssa (Bernieri & Rosenthal, 1991) viestiessämme kielen lisäksi äänenpainoilla, eleillä, asennoilla, ilmeillä ja katsekontaktilla (Bavelas & Chovil, 2006). Tutkijat ovat käyttäneet tästä ilmiöstä erilaisia nimityksiä. Esimerkiksi La Barre (2011) käyttää kineettisen tekstin käsitettä viitatessaan kehon kielen ja sanojen muodostamaan rytmilliseen kokonaisuuteen, kun taas Iacoboni (2008) puhuu ikonisista eli kuvamaisista eleistä viitatessaan puhujan toimintoihin, jotka heijastelevat puheen sisältöä. Kehomme sovittautuu yhteen paitsi omamme myös muiden puheen kanssa (Bernieri & Rosenthal, 1991). Tästä ilmiöstä tutkijat ovat käyttäneet muun muassa termejä jäljittely, imitointi ja synkronoituminen (Ramseyer & Tschacher, 2008; Semin, 2007). Toiset tutkijat ovat erottaneet jäljittelyn ja synkronoitumisen toisistaan painottaen sitä, miten synkronointiin sisältyy enemmän ajallista sovittautumista (Hove & Risen, 2009). Tässä tutkielmassa näitä termejä käytetään toistensa synonyymeina, vaikkakin ajallinen sovittautuminen on osaltaan mukana tarkastelussa. Ihmisten välinen synkronoituminen voidaan määritellä ei-sattumanvaraiseksi sovittautumiseksi sekä ajallisten että muodollisten piirteiden osalta (Bernieri, Reznick, & Rosenthal, 1988; Bernieri & Rosenthal, 1991). Henkilöiden yhteen sovitettujen käyttäytymisen elementit voivat olla yhtäaikaaisia, identtisiä ja samantahtisia tai vaihtelevia, peilattuja ja eritahtisia. Kyse ei siis ole identtisyuden voimistumisesta vaan enemmänkin henkilöiden vastaavuuden voimistumisesta (Semin, 2007).

Tutkijat ovat pyrkineet löytämään synkronoitumisen taustalla olevia mekanismeja. Jäljittelyä on pidetty ihmisen synnynnäisenä kykynä (Cappella, 1981; Meltzoff & Moore, 1977), mihin yhdistyy myös ajatus aivojen peilisolujen mahdollistavasta roolista jäljittelyyn (Chartrand & van Baaren, 2009; Iacoboni, 2008). Jäljittelyä on selitetty myös havaitsemisen ja jäljittelyn välisellä kausaalisella ja automaattisella yhteydellä sekä ihmisten erilaisilla tavoilla prosessoida informaatiota (Chartrand & Barg, 1999; van Baaren, Horgan, Chartrand & Dijkmans, 2004). Esimerkiksi niiden ihmisten, jotka ottavat ajatuksissaan enemmän toista osapuolta huomioon, on

havaittu jäljittelevän enemmän toisten käyttäytymistä. Toiset tutkijat ovat puolestaan yhdistäneet jäljittelyn emotionaaliseen liittymiseen (Bavelas, 2007; Semin, 2007). Jäljittelyn on ajateltu tuovan ihmiset yhteen sekä psykologisessa että emotionaalisisessa merkityksessä (Chartrand & van Baaren, 2009), ja sen on katsottu muun muassa mahdollistavan samaistumisen toisen ihmisen kokemiin tunteisiin (Hatfield, Cacioppon & Rapson, 1993). Synkronoituneiden henkilöiden on havaittu arvioivan vuorovaikutussuhteen positiivisemmaksi (Hove & Risen, 2009; LaFrance, 1979; Lakens & Stel, 2011), mutta toisaalta toisistaan pitävien henkilöiden on havaittu myös jäljittelevän enemmän toisiaan (Chartrand & van Baaren, 2009; McIntosh, 2006). Kimura ja Daibo (2006) tutkivat jäljittelyn ja tunteiden välistä vuorovaikutusta ja havaitsivat enemmän synkronoitumista positiivisen tunnelatauksen aikana verrattuna synkronoitumisen määrään negatiivisen tunnelatauksen aikana. Tutkimuksessa jäi kuitenkin epäselväksi, selittyikö ero tunnetilojen erilaisten vaikutusten pohjalta vai enemmänkin positiivisten ja negatiivisten tunteiden erilaisilla ilmaisutavoilla. Edellä mainittujen näkökulmien lisäksi osa tutkijoista on korostanut jäljittelyn olevan sen informatiivisen merkityksen lisäksi viestintää, jonka on nimenomaan tarkoitus tulla nähdyksi (Bavelas, Black, Lemery, & Mullett, 1986; Bavelas, 2007). Lähestymistapoja ja näkökulmia on siis useita. Tiivistäen voi sanoa, että toiset tutkijat ovat tarkastelleet synkronointia yksilön sisäisenä tapahtumana tutkien sen automaattista ja tiedostamatonta luonnetta sekä keskittyen siihen, miten jäljittely on yhteydessä emotionaaliseen liittymiseen ja yksilön sisäiseen mentaaliseen tilaan, kun taas toiset ovat korostaneet jäljittelyyn liittyvää henkilöiden välistä suhdetta ja vuorovaikutusta (Bavelas, 2007; Semin, 2007).

Puhutun kielen ohella tapahtuvan viestinnän ja siinä tapahtuvan sovittautumisen ilmenemistä ja merkitystä on tutkittu myös psykoterapiakontekstissa, jossa ilmiötä on havaittu esiintyvän muiden vuorovaikutustilanteiden tapaan sattumaa suuremmalla todennäköisyydellä (Ramseyer & Tschacher, 2011). Aidoissa psykoterapiatilanteissa tehdyt tutkimukset ovat kuitenkin vielä vähäisiä. Charny (1966) tarkasteli puheen sisältöjä ja havaitsi ylävartalon peilaamisen aikaisen puheen olevan merkityksellisempää ja enemmän intersoonallisesti suuntautunutta. Samoin hän myös havaitsi enemmän yritystä ymmärtää asiakkaan reaktioita ja sitä kautta lisätä tämän itsetuntemusta. Vastaavasti peilaamisen ollessa vähäistä Charny havaitsi puheen sisällön suuntautuvan enemmän itseensä, olevan ristiriitaisempää sekä merkitykseltään vähäisempää.

Benecke, Peham ja Bänninger-Huber (2005) toteavat, että psykologisia häiriöitä voidaan ajatella luonnehtivan kyvyttömyys säädellä ihmissuhteita, minkä myötä terapeutin allianssi on nostettu yhdeksi erityiseksi tekijäksi muutoksen aikaansaamisessa. Terapeutin allianssin voi katsoa muodostuvan sekä asiakkaan ja terapeutin välisestä hyvästä suhteesta että heidän välisestä

yhteistyösuhteestaan (Tickle-Degnen & Gavett, 2003). Asiakkaan ja terapeutin välinen hyvä suhde sisältää osapuolten kasvamisen enemmän toistensa kaltaisiksi sekä asiakkaan kokemuksen terapeutin aidosta ymmärryksestä, tuesta ja lämmöstä. Yhteistyösuhteella puolestaan viitataan siihen, että asiakas ja terapeutti pyrkivät molemmat samoihin tavoitteisiin ja sitoutuvat työskentelemään tavoitteiden saavuttamiseksi. Yksi synkronoitumisen hyöty käytännön työn kannalta liittyy juuri terapeuttiseen allianssiin. Psykoterapeuttien keskuudessa on katsottu vallitsevan suhteellinen yksimielisyys ruumiin liikkeiden ja eleiden sovittautumisen merkittävästä asemasta terapeutin yhteistyösuhteen luomisessa (Ramseyer & Tschacher, 2008). Sekä terapiasuhteen positiiviseksi kokemiseen että yhteistyösuhteeseen katsotaan sisältyvän kolme nonverbaalista elementtiä (Tickle-Degnen & Gavett, 2003). Positiiviseksi koetun suhteen osalta ensimmäinen koskee asiakkaan ja terapeutin suuntautumista toisiinsa kohden. Molemmat osoittavat valmiutta ja halukkuutta informaation keräämiseen toisistaan käyttämällä kehoaan, silmiään ja korviaan. Toinen elementti liittyy positiivisten ja negatiivisten emootioiden ilmaisuun, kuten hymyilyyn ja fyysisen etäisyyden säätelyyn ja kolmas käyttäytymisen sovittautumiseen, synkronoitumiseen. Yhteistyösuhteen kohdalla puheen ohella tapahtuva viestintä voi osoittaa halukkuutta tehtävien suorittamiseen liittyvän tiedon vastaanottamiseen. Käyttäytymisen positiiviset ja negatiiviset elementit puolestaan osoittavat reaktioita tehtävässä onnistumiseen, ja synkronoituminen kohdistuu muihin tehtävän suorittamisessa mukana oleviin. Tutkijat ovat havainneet, että terapeutin sovittautuminen asiakkaaseen voi auttaa terapiasuhteen muodostumisessa (Dietzel & Abeles, 1975), mutta varmaa kausaalista yhteyttä ei voida vielä katsoa olevan olemassa (Ramseyer & Tschacher, 2008; 2011; Tickle-Degnen & Gavett, 2003).

1.3. Dialogi, dialogisuus ja psykoterapia

Termiä dialogi kuulee nykypäivänä käytettävän monissa eri yhteyksissä. Dialogi voidaan määritellä symboliseksi kommunikaatioksi, joka tapahtuu kasvokkain puhumalla ja eleiden avulla (Markovà, 1990). Dialogiin osallistuvat henkilöt jakavat keskenään tietyn ajan ja paikan ja ovat näin ainutlaatuisessa asemassa toisiinsa nähden (Luckmann, 1990). Eräitä dialogin lähikäsitteitä ovat dialogismi ja dialogisuus. Dialogismilla tarkoitetaan esimerkiksi Markovàn (1990) mukaan ihmismielen ja kielen tutkimiseen liittyvää epistemologista lähestymistapaa, jossa mieli ja kieli nähdään kiinteästi tiettyyn aikaan ja paikkaan liittyvinä ilmiöinä. Dialogismi voi myös edustaa

vastakohtaa monologismille, jossa kieli mielletään lähinnä annetuksi, normatiiviseksi sekä pysyväksi merkkijärjestelmäksi ja jonka lähtökohtana ovat yksilölliset ja pysyvät mielen ja kielen ulottuvuudet. Dialogisuus puolestaan viittaa ei niinkään henkilöiden väliseen kommunikaatioon kuten dialogi, vaan pikemmin laajempaan vuorovaikutuksen ilmiöön (Markovà & Foppa, 1990).

Kun dialogia on tarkasteltu psykoterapiakontekstissa, on huomiota kiinnitetty muun muassa osallistujien puheen moniäänisyyteen (Haarakangas, 1997; Seikkula, Laitila, & Rober, 2011; Stiles, Osatuke, Click, & Mackay, 2004), ilmaisujen vastaanottajien moniulotteiseen verkostoon (Leiman, 2004; Seikkula ym., 2011) ja puhujien asemoitumiseen eli positioitumiseen toisiinsa nähden (Seikkula ym., 2011; Wortham, 2001). Puheen moniäänisyyteen liittyen Seikkula ym. (2011) viittaavat Bakhtiniin (1981, 1984) todeten, että puheessa ilmenevät sanat voivat olla puhujan omia tai muiden ihmisten sanoja. Vastaanottajien moniulotteinen verkosto liittyy ajatukseen keskustelukumppaneiden aktiivisesta roolista ilmaisujen ”kanssakirjoittajina” (Seikkula ym., 2011). Osallistujien sanat, yksittäisetkin, tulevat ikään kuin ulkopuolisesta asemasta osaksi aiemmin lausuttujen sanojen verkostoa. Jokainen uusi sana myötävaikuttaa tämän aiempien sanojen muodostaman verkoston syntyyn. Samoin konkreettisesti läsnä olevat, avointen viittausten kohteena tai osana puhujan sisäistä dialogia olevat vastaanottajat voivat vaikuttaa esimerkiksi puhujan intonaatioon, sanavalintoihin ja eleisiin. Seikkulan ym. (2011) mukaan position käsite yhdistää äänen siihen näkökulmaan, josta käsin henkilö osallistuu keskusteluun. Jokainen tällainen näkökulma tarjoaa henkilölle perspektiivin, joka sallii hänen nähdä, kuulla ja kokea. Toisaalta tällainen perspektiivi luo myös rajoituksia niin, että jotkin asiat jäävät näkemättä. Itse dialogi siis koostuu eri näkökulmien yhteentörmäyksistä, jolloin henkilöt ikään kuin kutsuvat toisiaan puhumaan kukin omasta näkökulmastaan käsin.

Haarakangas (1997) on esittänyt näkökulman, jonka mukaan mielenterveyden häiriöissä voidaan ajatella olevan kyse dialogisuuden häiriöistä. Tarkasteltaessa terapiakeskusteluja dialogeina asiakkaiden elämäntarinat ovat usein jollakin tapaa rikkonaisia, eikä heillä välttämättä ole sanoja tai ilmauksia kaikkein vaikeimmille kokemuksilleen ja syvimmille huolilleen (Seikkula ym., 2011). Dialogisille terapiasuuntauksille yhteiseksi piirteeksi Guilfoyle (2003) on nimennyt keskittymisen terapian aikaisiin dialogisiin prosesseihin sekä dialogisen ja monologisen keskustelun erojen määrittelyyn. Dialogi voidaan nähdä jatkumona monologisesta dialogista dialogiseen dialogiin, ja jokaisessa keskustelussa on vaihteluja ja jännitteitä näiden kahden välillä (Shotter, 1993). Keskustelu on terapeuttista silloin, kun se sisältää enemmän dialogisia kuin monologisia elementtejä (Guilfoyle, 2003). Viime vuosina on kehitetty runsaasti menetelmiä, joiden avulla on pyritty luomaan syvempää ymmärrystä terapeuttisten keskustelujen dialogisista piirteistä (Seikkula

ym., 2011). Terapiakeskustelujen parantaviksi osatekijöiksi on mainittu muun muassa uuden synnyttäminen, moniäänisen ryhmän jaettu kieli, jaetut tunnekokemukset ja yhteisöllisyyden syntyminen (Seikkula & Trimble, 2005).

Käytännön tasolla monologisella dialogilla viitataan ilmauksiin, jotka välittävät puhujan omia ajatuksia ja ideoita ilman, että niitä sopeutetaan keskustelukumppaneiden ilmaisuihin (Seikkula ym., 2011). Tällaisessa dialogissa henkilö tyypillisesti kuvailee omia kokemuksiaan, näkemyksiään ja tuntemuksiaan ja esittää pitkäköjä puheenvuoroja (Markovà, 1990). Kysymykset esitetään muodossa, joka edellyttää vastaajalta yhden vaihtoehdon valintaa (Seikkula ym., 2011). Annettu vastaus toki omalla tavallaan muodostaa dialogin, mutta suljetun sellaisen. Haarakankaan (1997) mukaan monologisessa dialogissa ei niinkään olla kiinnostuneita vastauksesta, toisin kuin dialogisessa dialogissa. Dialogisessa dialogissa vastaukset rakentuvat nimenomaan vastaamaan aiempiin ilmaisuihin ja samaten odottamaan vastauksia tulevilta ilmaisuilta – toisin sanoen puhuja sisällyttää ilmaisuunsa aiemmin sanotun ja päättää puheensa avoimeen ilmaisuun niin, että seuraava puhuja saa mahdollisuuden liittyä aiemmin puhuttuun (esim. Luckmann, 1990; Seikkula, 1995). Shotterin (1993) mukaan dialogisen dialogin yhteydessä on korostettu yhteisen ymmärryksen syntymistä. Keskusteluissa ihmiset testaavat, tarkistavat, kyseenalaistavat sekä muotoilevat uudelleen toistensa puhetta. Tässä vuorovaikutuksessa mahdollistuu myös uuden ja yhteisen ymmärryksen syntyminen (Seikkula, 2002). Dialogisen dialogin aikana terapeutti kiinnittää huomiota siihen, miten hän vastaa asiakkaiden puheenvuoroihin ja on sitä kautta läsnä sen hetkessä keskustelussa. Näin terapeutti ei ole enää intervention suorittaja vaan yksi osallistuja puhumisen ja vastaamisen prosessissa (Seikkula, 2008; Seikkula & Trimble, 2005). Vastaamisella ei tarkoiteta selitysten eikä tulkintojen antamista vaan sen tarkoituksena on viestittää puhujalle, että tämän sanoma on kuultu ja mahdollisuuksien mukaan tuoda esiin uusia näkökulmia sanottuun. Terapeutit voivat esimerkiksi toistaa sanasta sanaan asiakkaiden sanomaa, jolloin asiakkaat kuulevat samanaikaisesti jotakin omaa ja jotakin uutta, koska sanoma tulee oman itsen ulkopuolelta (Seikkula & Haarakangas, 1999). Dialogisen dialogin aikana osallistujat puhuvat omista kokemuksistaan ja uskomuksistaan paljastaen samalla myös niihin mahdollisesti liittyvät varmuuden ja epävarmuuden kokemuksensa (Becker, Chasin, Chasin, Herzig, & Roth, 1995). Tämä edesauttaa eri näkemysten samanaikaista läsnäoloa. Eri näkökulmien yhtäaikainen läsnäolo mahdollistaa tilanteen rikkauden, on yksi dialogisen keskustelun edellytys (Seikkula & Haarakangas, 1999) ja saa aikaan uusien mahdollisuuksien esiin tulemisen (Seikkula & Trimble 2005). Asioille ja kokemuksille, joille ei ole ollut sanoja, löytyy niitä (Seikkula & Trimble, 2005).

Dialoginen keskustelu myös edesauttaa sellaista vuorovaikutusprosessia, jossa asiakkaat pystyvät vähitellen antamaan sanoja oireina ilmeneville kokemuksilleen (Seikkula & Arnkil, 2009).

1.4. Kehon liikkeiden ja eleiden synkronoitumisen ja dialogin yhteyksistä

Millaisia yhteyksiä kehon liikkeiden ja eleiden synkronoitumisella ja dialogilla sitten voisi olla? Dialogissa olemisen on havaittu yksinäänkin lisäävän elehdintää, mutta näköyhteyden toiseen osapuoleen on havaittu paitsi lisäävän elehdintää vaikuttavan myös sen laadullisiin ominaisuuksiin (Bavelas, Gerwing, Sutton, & Prevost, 2008). Tutkijat ovat myös havainneet, että ihmiset käyttävät viestinnässään enemmän eleitä silloin, kun heidän välillään ei ole jaettua tietämystä (Holler & Stevens, 2007). Tilanteissa, joissa jaettua tietämystä on, ihmiset tukeutuvat vahvemmin sanalliseen viestintään. Tutkijat ovat tarkastelleet myös kuuntelijoiden roolia ja havainneet kuuntelijoiden olevan aktiivisia osallistujia ja vastaavan toisen kertomaan kahdenlaisilla tavoilla (Bavelas, Coates, & Johnson, 2000). Kuuntelijoiden tavanomaisiksi vastauksiksi on katsottu nyökkäykset ja hymähdykset ja erityislaatuiseemmiksi esimerkiksi kertojan sen hetkiseen sanomaan voimakkaasti yhdistyvät säpsähdykset ja huudahdukset. Viimeksi mainituilla vastauksilla on havaittu olevan vaikutusta myös kertojan tyyliin kertoa tarinaa. Keskustelutilanteisiin liittyen myös omaan kehoon suuntautuvaa koskettelua on tarkasteltu, ja se on nähty muun muassa osoituksena aktiivisesta kuuntelusta (Hale, Jansen, Bouhuys, Jenner, & van den Hoofdakker, 1997) tai enemmänkin keinona säädellä omia tunteita (Perez & Riggio, 2003).

Holler ja Wilkin (2011) keskittyivät tarkastelemaan tarkemmin liikkeiden jäljittelyä yhteiseen ymmärrykseen tähtäävän dialogin aikana. He havainnoivat liikkeitä, jotka olivat ulkoasultaan lähellä toisiaan sekä sisälsivät saman merkityksen ja huomasivat, että kasvokkain tapahtuvassa dialogissa puhujan liikkeiden jäljittelyä esiintyi sattumaa suuremmalla todennäköisyydellä. Kuuntelijat ilmaisivat liikkeiden jäljittelyn kautta muun muassa ymmärtäneensä toisen sanoman tai kaipaavansa lisäselitystä, joten jäljittelyllä oli tietty tehtävä yhteisen ymmärryksen rakentamisessa. Koska kyseisessä tutkimuksessa aihe oli kovin yksinkertainen ja konkreettinen, tutkijat huomauttavat, ettei jäljitellyillä liikkeillä välttämättä ole yhtä merkittävä rooli rakennettaessa ymmärrystä monimutkaisempien ja abstraktimpien aihealueiden kohdalla. Aiemmin Bavelas ym. (2008) saivat kuitenkin samansuuntaisia tuloksia liikkeiden jäljittelyn tehtävästä. Myös heidän

tutkimuksessaan kuuntelijat ilmaisivat ymmärtäneensä puhujan sanoman toistamalla tämän liikkeitä.

Tutkijat ovat tarkastelleet myös dialogin laadullisten ominaisuuksien vaikutusta liikkeiden samankaltaisuuteen. Samantahtisen puhenopeuden ja käytettyjen sanojen samanlaisuuden on todettu lisäävän kehon kielen samankaltaisuutta (Shockley, Baker, Richardson, & Fowler, 2007). Sen sijaan puheenvuorojen päällekkäisyydellä tai vuorottelulla ei edellä mainitussa tutkimuksessa ollut merkittävää vaikutusta kehonkielen yhtenäisyyteen.

Ylipäättään, kuten Farr (1991) toteaa, dialogi on aina sekä ruumiillista että ei-ruumiillista niin, että sekä keho että ääni ovat tärkeitä dialogin muodostumisessa. Tämänkin perusteella on mielestämme oleellista tuoda dialogin pohdintaan lisää myös kehollista näkökulmaa, mitä kohti tässä tutkielmassa osaltamme pyrimme.

1.5. Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

1. Millaisia asioita asiakkaiden ja terapeuttien liikehinnässä ja elehdinnässä oman ja muiden puheen aikana on havaittavissa dialogisen ja monologisen dialogin siirtymäkohdissa?
2. Millaisia samanlaisia liikkeitä ja eleitä asiakkailta ja terapeuteilla on havaittavissa samanaikaisesti dialogin siirtymäkohdissa?

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

2.1. Tutkimusaineisto

Tämä pro gradu -tutkielma on osa syksyllä 2005 alkanutta Dialogiset ja narratiiviset prosessit masennuksen pariterapiassa -projektia (DINADEP). Projektin tarkoituksena oli tutkia pariterapian tutkimiseen ja kehittämiseen depression hoitomuotona analysoiden sen vaikuttavuutta, psykoterapiaprosesseja ja

niissä tapahtuvia muutoksia (Seikkula, Aaltonen, Kalla, Saarinen, & Tolvanen, 2012). Projektin aineisto koottiin Pohjois-Savon, Länsi-Pohjan sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirien alueilta. Depression vuoksi hoitoon hakeutuneet henkilöt satunnaistettiin kontrolli- ja koeryhmiin. Kontrolliryhmäläisten hoito tapahtui yksilöterapiassa ja koeryhmäläiset osallistuivat yhdessä puolisonsa kanssa pariterapiaan. Aineiston kerääminen alkoi keväällä 2006 ja seurantamittaukset jatkuivat vuoden 2008 loppuun. Tutkimuksessa mukana olleet psykoterapeutit olivat saaneet koulutusta systemisestä perheterapiasta, narratiivisista terapioista ja avoimesta dialogista perhekontekstissa.

Pro gradu -tutkielmamme aineisto koostui neljän pariskunnan videoiduista ja äänitetyistä psykoterapiaistunnoista. Tapausten valitsemisesta vastasi tutkielmamme ohjaaja siten, että tapauksiksi valikoitui riittävän erilaisia hoitoprosesseja hoitotuloksen suhteen. Tutkimuksen alussa emme tieneet hoidon tulosta minkään tapauksen kohdalla. Lopullinen aineisto koostui neljästä psykoterapiatapaamisesta, yhdestä jokaiselta pariskunnalta. Yhteensä litteroitua aineistoa neljästä psykoterapiaistunnosta oli 138 sivua kirjoitettuna fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,0. Litteroinnin yhteydessä asiakkaiden nimet muutettiin, ja näitä muutettuja nimiä käytämme myös tapausten esittelyn yhteydessä. Tarkempaan liikkeiden ja eleiden käsittelyyn valikoitui yhteensä 28 siirtymäkohtaa dialogisen ja monologisen dialogin välillä.

2.2. Käytetyt menetelmät

Dialogin analysoinnissa käytimme Seikkulan ym. kehittämää Dialogical Methods for Investigations of Happenings of Change -menetelmää (DIHC) (Seikkula ym., 2011). Menetelmä mahdollistaa yksittäisen terapiaistunnon dialogisuuteen liittyvien laadullisten tekijöiden luokittelun yleisellä tasolla. Sen avulla voidaan tarkastella sekä istuntoa kokonaisuutena että yksittäisiä, terapiaprosessin kannalta merkittäviä tapahtumia. Erityisesti menetelmässä keskitytään jo aiemmin johdannossa mainittuihin, dialogin yhteydessä keskeisiin asioihin eli osallistujien ilmauksissa läsnä oleviin eri ääniin, ilmausten vastaanottajiin ja puhujien asemoitumiseen.

Menetelmä on kolmivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa määritellään litteroidusta ja videoidusta aineistosta niin sanotut teemalliset episodit sen mukaan, mistä episodin aikana puhutaan. Kun puheenaihe vaihtuu, alkaa uusi teemallinen episodi. Toisessa vaiheessa tarkastelun kohteeksi otetaan ilmauksiin suunnatut vastaukset. Näitä alkuperäisille ilmaisuille suunnattuja

vastauksia luokitellaan seuraavien seikkojen mukaan: kuka hallitsee keskustelua ja ennemmin vielä missä kohtaa on dominanssien siirtymäkohtia, mihin vastataan, mihin ei vastata, miten vastataan ja miten tarkasteltavana oleva hetki eli implisiittinen tieto dialogista huomioidaan. Edellä mainitut dominanssit jaetaan edelleen määrälliseen, semanttiseen ja vuorovaikutukselliseen: määrällisellä viitataan siihen, kuka puhuu kussakin kohdassa eniten, semanttisella siihen, kuka tuo kussakin kohdassa esiin uusia puheenaiheita tai sanoja ja vuorovaikutuksellisella siihen, miten yksittäisellä henkilöllä on vaikutusvaltaa muiden toimintaan kuten siihen, miten hän kutsuu toisia kommentoimaan jotakin asiaa. Käsiteltäessä sitä, mihin vastataan, havainnoidaan muun muassa vastaavatko puhujat kyseisellä hetkellä puhuttavaan asiaan, aiemmin istunnossa keskustelun kohteena olleeseen asiaan tai esimerkiksi johonkin istunnon ulkopuoliseen asiaan. Yksittäisessä ilmaisussa on toki monesti useita eri vastauksen kohteita. Tarkkailtaessa puolestaan sitä, että johonkin ei vastata, havainnoidaan mitä ilmauksen ääniä ei sisällytetä tulevaan vastaukseen. Sillä, miten vastataan, tarkoitetaan aiemmin johdannossa esiteltyä monologista ja dialogista dialogia. Kyseisen hetken huomioinnilla viitataan siihen, miten lähinnä videoiden katsomisen kautta voidaan havaita ja siten huomioida joitakin asioita kuten osallistujien ahdistusta tai kyyneleitä, joita pelkän litteroidun aineiston tutkimisella ei saa esiin.

Kolmannessa vaiheessa analysoidaan, viittaavatko osallistujat sanoillaan tosiasiallisesti olemassa oleviin asioihin vai symbolisesti näitä asioita kuvaaviin sanoihin. Vaihtoehtoisesti tutkitaan, käyttäkö puhuja “ulkoista” kieltä kuvaten tapahtuneita asioita, “sisäistä” kieltä kuvaamalla omia kokemuksiaan tapahtuneista asioista vai refleksiivistä kieltä tutkiskellen asioiden moninaisia merkityksiä, asioihin liittyviä tunteita ja omaa asemoitumistaan asioiden suhteen.

Puheen ohella tapahtuvan synkronoitumisen havainnoinnissa käytimme itse kehittämäämme taulukkomenetelmää (ks. liite 1). Alun perin tarkoituksenamme oli käyttää juuri tutkimuskysymystemme sisältöön soveltuvaa Observer XT -ohjelmaa, mutta teknisten vaikeuksien ja aikataulullisten ongelmien vuoksi sen käyttö ei lopulta ollut mahdollista. Kehittämämme taulukko koostuu sarakkeista, joista ensimmäisessä (“Teeman vaihdos”) ilmoitetaan kunkin tarkasteltavan puheenvuoron tarkka, litteroitu sisältö. Kunkin siirtymäkohdan muodostavat puheenvuorot sijoitetaan allekkain omiksi kokonaisuuksikseen. Loput sarakkeista varataan kullekin osallistujalle niin, että jokaisella rivillä määritellään jokaisen osallistujan puheen ohella tapahtuvan viestinnän ilmentymiskomponentit kunkin puheenvuoron aikana. Tarkastelimme muutoskohdissa naurua, asennon vaihtoa, nyökyttelyä sekä oliko tämä ennemmin omaa puhetta vahvistavaa vai toisen sanomaa vastaanottavaa, käsillä elehdintää oman puheen yhteydessä, pään kääntämistä toista osallistujaa kohti tai pois päin muista, kehon kääntämistä toista osallistujaa kohti tai pois päin muista

sekä muuta oheistoimintaa, esimerkiksi hiusten, omien käsien tai korujen “näpräilyä”. Tarkastelun ulkopuolelle jätimme osallistujien kasvoniilmeet ja muutokset alaraajojen asennoissa, koska videotaltioinnit eivät mahdollistaneet näiden tarkastelua jokaisen osallistujan kohdalla. Alavartaloa lukuun ottamatta pyrimme havainnoimaan mahdollisimman monipuolisesti eri ruumiinosia tavoitteenamme saada sekä pää, kädet että keskivartalo tarkasteluun mukaan.

2.3. Analyysin eteneminen

Prosessin aluksi tutustuimme puheen ohella tapahtuvaan viestintään ja sovittautumiseen sekä dialogiin ja dialogisuuteen liittyvään kirjallisuuteen ja perehdyimme DIHC:iin. Tutkimusaineistoon tutustumisen aloitimme katsomalla yhdessä läpi nauhoitettuja psykoterapiaistuntoja sekä keskustelemalla tehdyistä havainnoista ja heränneistä ajatuksista.

Dialogiin perehtymisen aloitimme litteroimalla joitakin istuntoja Eeva-Leena Seppäsen (1997) määrittelemien litterointimerkkien mukaan. Osan istunnoista saimme valmiiksi litteroituina ohjaajaltamme. Jokaisen pariskunnan kohdalta valikoimme tarkempaan käsittelyyn yhden istunnon. Siihen, mikä istunto miltäkin pariskunnalta valikoitui, vaikuttivat suurelta osin videotaltioinnit. Valitsimme käsittelyyn istunnot, joissa kaikki osallistujat näkyivät. Seuraavaksi määrittelimme käsittelemästämme neljästä istunnosta teemalliset episodit. Tämän jälkeen luokittelimme kunkin episodin kuuluvaksi monologiseen tai dialogiseen dialogiin. Sitten valikoimme muutoskohdat, joissa siirtyminen tapahtui tutkimuskysymysten luonteen vaatimalla tavalla monologisesta dialogista dialogiseen tai päinvastoin. Siirtyminen monologisesta dialogista monologiseen tai dialogisesta dialogiseen jäi siis tarkastelun ulkopuolelle. Oleellisena syynä tähän rajaukseen oli, että muutos käyttäytymisessä tulee useimmiten selkeimmin esille dialogin tyylin muuttuessa. Tarkkailtavia muutoskohtia oli siis teemanvaihdoskohdissa. Kuitenkin joissakin kohdissa edeltävä episodi saattoi olla luokiteltu esimerkiksi dialogiseksi dialogiksi ja sitä seuraava monologiseksi, mutta edeltävän episodin loppu oli kuitenkin käytännössä monologista dialogia. Tällaiset siirtymät jätimme tarkastelusta pois, koska edeltävän episodin loppu ja seuraavan alku olisivat edustaneet samaa dialogin tyyliä. Myös episodien sisällä oli joitakin selkeitä siirtymiä eri dialogilajien välillä, ja kohdistimmekin havainnointimme myös niihin, koska juuri monologisen ja dialogisen dialogin siirtymäkohtiin keskittyminen oli niin oleellinen osa tutkielmaa. Epäselviä kohtia, joissa emme

olleet varmoja kumpaan luokkaan jokin episodi tulisi luokitella, käsitelimme vielä myöhemmin yhdessä.

Kehon liikkeitä ja eleitä tutkiessamme analysoimme kussakin siirtymäkohdassa kohdasta riippuen välin, joka ulottui keskimäärin muutamasta puheenvuorosta ennen varsinaista määriteltyä muutoskohtaa muutama puheenvuoroon muutoskohdan jälkeen. Tulosten kirjaamisessa käytimme aiemmin esiteltyä taulukkomenetelmää. Työskentelyn alussa katsoimme osallistujien viestinnän ilmentymiskomponentteja yhdessä ja taitojemme harjaannuttua teimme tätä myös itsenäisesti. Ongelmakohdat merkitsimme ylös ja keskustelimme niistä myöhemmin. Lisäksi kirjassimme tarvittaessa muistiinpanoja yksittäisistä kohdista, jos arvioimme jonkin oleellisen tai meitä erityisesti mietityttämään jääneen asian jäävän taulukkomenetelmän avulla saatavan tiedon ulkopuolelle tai esimerkiksi jos jokin liike tai ele oli kovin hankalaa luokitella kuuluvaksi johonkin tiettyyn luokkaan. Esimerkiksi jossakin kohtaa nyökkäys saattoi olla niin pienimuotoinen, että oli hankalaa arvioida, tulisiko se ylipäättään tulkita nyökkäykseksi. Taulukoiden ja tehtyjen muistiinpanojen pohjalta laadimme jokaisesta tarkasteltavana olleesta siirtymäkohdasta lyhyen tiivistelmän, jossa yhdistimme osallistujien verbaalin ja puheen ohella tapahtuvan ilmaisun toisiinsa.

Ennen varsinaisia sanallisen viestinnän ohella tapahtuvasta viestinnästä ja sovittautumisesta tehtäviä päätelmiä laskimme kunkin tapauksen kohdalla dialogiseksi ja monologiseksi dialogiksi määriteltyjen puheenvuorojen osuudet tarkasteltavina olleista siirtymäkohdista. Näin saimme käsityksen siitä, paljonko kussakin tapauksessa oli dialogista ja monologista dialogia. Nämä osuudet otimme huomioon myös verrattaessa liikkeiden ja eleiden esiintymistä dialogisten ja monologisten osuuksien kohdalla. Sitten laskimme sanallisen ilmaisun ohella tapahtuvan viestinnän ilmentymiskomponenttien määrät. Tässä hyödynsimme taulukkomenetelmää tarkastellen asiaa sekä asiakkaiden että terapeuttien kohdalla oman ja muiden puheen aikana. Asiakkaat muodostivat yhden tarkasteltavan ryhmän ja terapeutit toisen. Emme siis havainnoineet kutakin osallistujaa yksilönä. Erikseen laskimme myös komponenttien määrät kohdissa, joissa osa osallistujista oli kuuntelijan roolissa. Kuuntelijaksi määriteltiin henkilö, joka ei osallistunut keskusteluun joissakin tarkkailluissa kohdissa edes lyhyillä hymähdyksillä. Laskimme myös, kuinka monessa kohdassa kukin yksittäinen henkilö oli kuuntelijana, koska havaitsimme jo videoita katsoessamme, että joskus varsinkin toinen asiakas puhui selkeästi enemmän kuin toinen. Tarkastelimme toisiin sovittautumista myös havainnoimalla, mitä eleitä ja liikkeitä asiakkailla ja terapeuteilla esiintyi samanaikaisesti. Tässä yhteydessä tarkastelimme jokaista osallistujaa yksilönä käyttäen apuna laatimiamme taulukoita. Etenimme puheenvuoro kerrallaan ja merkitsimme kunkin puheenvuoron ja/tai sitä seuraavan

puheenvuoron aikaiset asiakkaiden ja terapeuttien samat liikkeet ja eleet. Merkitsimme muistiin myös sen, oliko terapeutti vai asiakas jäljittelijän roolissa. Näin muodostimme kaikista tarkastelluista siirtymäkohdista käsitykset, joiden perusteella laadimme laajemmat yhteenvedot eleiden ja liikkeiden samanaikaisesta esiintymisestä.

3 TULOKSET

Esittelemme tulokset niin, että aluksi kerromme lyhyesti teemallisten episodien määrittelyn myötä esiin nousseista keskustelun aiheista sekä tarkasteltujen siirtymäkohtien dialogiseksi ja monologiseksi dialogiksi määriteltyjen puheenvuorojen osuuksista. Tämän jälkeen kuvailemme asiakkaiden sekä terapeuttien liikkeitä ja eleitä oman ja toisaalta muiden puheen aikana sekä silloin, kun osapuolet ovat kuuntelijan roolissa eli eivät verbaalisesti osallistu keskusteluun. Sitten siirrymme tarkastelemaan asiakkaiden ja terapeuttien keskinäistä, ajallisesti painottunutta synkronoitumista tuoden esiin havaintoja heidän samanaikaisista samanlaisista liikkeistään ja eleistään. Esitämme myös joitakin ajatuksia siitä, mihin tulokset voisivat liittyä sekä miten ne suhteutuvat aiempaan tutkimukseen.

3.1. Tapausten teemalliset episodit sekä dialogisen ja monologisen dialogin jakautuminen

Nooran ja Saulin tapauksessa tutkimuksen kohteena ollut terapiaistunto oli terapiaprosessin kolmas istunto. Teemallisia episodeja olivat muun muassa Nooran psyykkinen vointi, tämän sukulais- ja perhesuhteet, pariskunnan keskinäinen kanssakäyminen ja mustasukkaisuus, Nooran itsetunto ja kunnianhimo sekä pariskunnan tulevaisuuden haaveet. Tarkasteltavia siirtymäkohtia oli kuusi kappaletta, joista dialogiseksi dialogiksi määriteltyjä puheenvuoroja oli lukumäärällisesti muutama enemmän kuin monologiseksi dialogiksi määriteltyjä puheenvuoroja. Puheenvuorojen pituuksia tarkasteltaessa monologisen dialogin osuus oli kuitenkin suurempi. Yhdistettäessä nämä kaksi näkökulmaa olivat dialogisen dialogin ja monologisen dialogin osuudet suunnilleen samansuuruisia.

Tuijan ja Veikon tapauksessa tarkasteltavana oli terapiaprosessin toinen istunto. Teemallisina episodeina esiin nousivat muun muassa Tuijassa tapahtunut asenne- ja toimintatapamuutos, tämän kokemus Veikon toimintatapojen vääryydestä, lapsenlapset, pariskunnan jo aikuiseksi varttuneen

lapsen sairaudet, voimavarat, pariskunnan yhteinen arki sekä Tuijan lapsuusaika. Tämän tapauksen kohdalla tarkasteltavia siirtymäkohtia oli yhteensä seitsemän. Monologiseksi dialogiksi määriteltyjä puheenvuoroja oli määrällisesti enemmän ja lisäksi monologisen dialogin aikana esiintyi pidempiä puheenvuoroja, joten monologisen dialogin aikaisen puheen määrä oli suurempi.

Päivin ja Paavon tapauksessa tarkasteltavana oli terapiaprosessin toinen istunto. Tapaamisessa puhuttiin muun muassa arkipäivän sujumisesta ja Paavon voinnin kohenemisesta sekä siitä, miten tämä voinnin paraneminen ilmenee. Lisäksi käsiteltiin esimerkiksi pariskunnan kahden lapsen sairastamaa diabetesta, asian pariskunnassa herättämiä tuntemuksia, pariskunnan aiempia velkajärjestelyjä, ylipäätään heidän kokemiaan vastoinkäymisiä sekä jonkin verran Paavon fyysistä olotilaa ja siinä tapahtuneita muutoksia. Havainnoituja siirtymäkohtia oli yhteensä seitsemän. Dialogiseksi ja monologiseksi dialogiksi luokiteltuja puheenvuoroja oli määrällisesti suurin piirtein yhtä paljon. Sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana esiintyi myös suunnilleen yhtä paljon samanpituisia puheenvuoroja, joten kokonaisuudessaan dialogisen ja monologisen dialogin määrä oli tarkkailluissa otteissa melko samansuuruinen.

Miian ja Teron tapauksen kohdalla tutkittavana oli terapiaprosessin 31. istunto. Teemallisia episodeja olivat muun muassa Teron ajoittainen väkivaltaisuus läheisiään kohtaan, Miian tunne siitä, että Tero ei välitä hänestä, yhteisen ajanvieton vähäisyys ja sen herättämät tuntemukset sekä pariskuntaa vuosia aiemmin koskettanut keskenmeno. Tarkasteltuja siirtymäkohtia oli yhteensä kahdeksan. Dialogiseksi dialogiksi määriteltyjä puheenvuoroja oli määrällisesti enemmän kuin monologiseksi dialogiksi määriteltyjä. Puheenvuorojen pituuksissa dialogisen ja monologisen dialogin välillä ei ollut suuria eroja, joten dialogisen dialogin osuus tarkkailluista kohdista oli hieman suurempi.

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan liikkeitä ja eleitä. Kussakin kohdassa käsittelemme niitä liikkeitä ja eleitä, joita kyseisessä kohdassa esiintyi.

3.2. Liikkeet ja eleet oman puheen aikana

Tarkasteltujen tapausten perusteella asiakkaiden ja terapeuttien eleet ja liikkeet oman puheen aikana näyttäytyivät melko vaihtelevina dialogisen ja monologisen dialogin aikana (taulukko 1, taulukko 2). Joidenkin liikkeiden ja eleiden kohdalla oli kuitenkin nähtävissä selkeämpää painottumista jompaankumpaan dialogilajiin.

TAULUKKO 1. Asiakkaiden liikkeet ja eleet oman puheen aikana.

	Noora ja Sauli		Tuija ja Veikko		Päivi ja Paavo		Miia ja Tero		Yht.	
	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.
Käsillä elehdintä	2	-	5	7	-	1	-	3	7	11
Nyökkäys	4	1	9	5	-	-	4	-	17	6
Päänkääntö kohti	10	18	16	21	16	11	15	9	57	59
Päänkääntö pois	8	15	1	4	4	3	6	4	19	26
Asennon vaihto	4	2	2	-	2	-	-	6	8	8
Näpräys	10	13	3	1	2	2	8	4	23	20
Keho poispäin	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Nauru	8	-	1	-	-	1	1	8	10	9

TAULUKKO 2. Terapeuttien liikkeet ja eleet oman puheen aikana.

	Noora ja Sauli		Tuija ja Veikko		Päivi ja Paavo		Miia ja Tero		Yht.	
	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.
Käsillä elehdintä	3	1	2	2	5	1	6	2	16	6
Nyökkäys	2	2	2	5	3	3	1	1	8	11
Päänkääntö kohti	1	-	10	1	15	11	13	7	39	19
Päänkääntö pois	-	-	2	-	1	2	1	1	4	3
Asennon vaihto	1	2	1	-	1	1	4	1	7	4
Näpräys	2	1	1	4	3	2	1	1	7	8
Nauru	-	-	-	-	-	-	6	3	6	3

Asiakkailla oman puheen aikaista käsillä elehdintää esiintyi sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana painottuen eri tapauksissa jompaankumpaan dialogityyliin tai esiintyen melko tasaisesti molempien aikana. Myös terapeuttien kohdalla käsillä elehdintää oli nähtävissä sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana, kuitenkin enemmän dialogisen dialogin aikana. Käsillä elehdinnän voi mielestämme ajatella Jacoboninkin (2008) kuvaamaksi puheen sisältöjä

heijastelevaksi liikehännäksi, jolloin sen voisi mieltää kiinteäksi osaksi kaikenlaisia dialogitilanteita. Terapeuttien runsaampi käsillä elehdintä dialogisen dialogin aikana voi liittyä pyrkimykseen rakentaa yhteistä ymmärrystä (Seikkula, 2002; Shotter, 1993). Dialogisen dialogin aikana useamman näkökulman on mahdollista olla läsnä samanaikaisesti (Seikkula & Haarakangas, 1999) ja voi olla, että terapeutit toivat vaihtoehtoisia näkökulmia käsitelyihin asioihin enemmän esiin keskustelun ollessa dialogista dialogia. Aiemmin on havaittu, että ihmiset käyttävät enemmän puheen ohella tapahtuvaa viestintää puhuessaan asioista, joista ei vielä vallitse jaettua tietämystä (Holler & Stevens, 2007). Terapeuttien vaihtoehtoisten näkökulmien tai olemassa olevien näkökulmien laajentamisen voi ajatella sisältävän uutta asiaa asiakkaille, minkä myötä terapeuttien runsaampi käsillä elehdintä tulisi ymmärrettäväksi.

Myös nyökkäysten voi käsityksemme mukaan ajatella olevan nähdyksi tarkoitettua viestintää ja siten kuuluvan yleisellä tasolla vuorovaikutustilanteisiin. Tutkittavina olleissa tapauksissa terapeutit nyökkäilivät oman puheen aikana suunnilleen yhtä paljon dialogisen ja monologisen dialogin yhteydessä ja asiakkaat enemmän keskustelun ollessa dialogista dialogia. Asiakkaat nyökkäilivät myös monologisen dialogin aikana, mutta tällöin nyökkäyksiä oli vähemmän ja ne olivat laadultaan erilaisia. Monologisen dialogin aikana nyökkäykset olivat omaa puhetta varmistavia, kun taas dialogisen dialogin aikana ne olivat lähinnä toisen puhetta vastaanottavia. Tämän voisi ajatella heijastelevan dialogisen dialogin aikaista pyrkimystä yhteiseen ymmärrykseen (Seikkula, 2002; Shotter, 1993) ja toisaalta monologiseen dialogiin yhdistyvää ajatusta siitä, että osallistuja ilmaisee oman näkökulmansa sopeuttamatta sitä keskustelukumppaneiden ilmaisuihin (Seikkula ym., 2011). Dialogisen dialogin aikana terapeutit voivat esimerkiksi toistaa asiakkaan sanomaa, jolloin asiakas kuulee samanaikaisesti jotakin tuttua ja jotakin uutta (Seikkula & Haarakangas, 1999). Tämänkaltaisen työskentelyn voisi ajatella lisäävän vastaanottavien ja hyväksyvien nyökkäyksien esiintymistä asiakkaiden kohdalla. Terapeuttien kohdalla nyökkäysten laadullinen ero ei tullut niin selvästi esiin, sillä suurin osa terapeuttien nyökkäyksistä oman puheen aikana oli vastaanottavia ja hyväksyviä myös monologisen dialogin aikana. Tämän voisi ajatella liittyvän muun muassa terapeutin rooliin.

Pään kääntämisen muita kohti voi ajatella olevan ainakin osittain nähdyksi tarkoitettua viestintää, jolla puhuja muun muassa suuntaa viestiään muille. Tutkittavina olleiden tapausten kohdalla osallistujien pään kääntämistä muita kohti oman puheen aikana esiintyi sekä dialogisen että monologisen dialogin yhteydessä. Asiakkaiden kohdalla selkeitä eroja pään kääntöjen määrän suhteen ei noussut esiin vaan pään kääntely painottui eri tapauksissa joko dialogiseen tai monologiseen dialogiin. Therapeuteilla oli enemmän pään kääntelyä dialogisen dialogin aikana, mikä

voi heijastella puheen suuntaamista useammalle henkilölle ja siten useamman henkilön huomioon ottamista omassa puheessa. Asiakkaiden pään kääntely muista pois päin oli tapausten välillä vaihtelevaa. Sitä esiintyi tapausten välillä joko painottuen monologiseen dialogiin tai esiintyen melko tasaisesti eri dialogilajien välillä. Terapeuttien kohdalla pään kääntelyä muista pois päin oli vähemmän eikä selkeitä eroja dialogisen ja monologisen dialogin välillä ollut havaittavissa. Yleisesti ottaen oman puheen aikaisen pään kääntelyn sekä muita kohti että muista pois päin voisi ajatella liittyvän yleisemmällä tasolla dialogissa olemiseen ja oman sanoman suuntaamiseen muille läsnä oleville.

Mielestämme asennon vaihtojen ja näpräilyn voi ajatella olevan vähemmän nähdystä tarkoitettua viestintää, koska ne suuntautuvat pitkälti yksilön omaan kehoon ja koska niillä harvemmin tuetaan omaa sanallista viestintää. Tarkasteltavina olleiden siirtymäkohtien aikana ylävartalon asennon vaihtoja oman puheen aikana esiintyi sekä asiakkaiden että terapeuttien kohdalla molempien dialogityylien aikana. Samoin oman puheen aikaista näpräilyä esiintyi sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana esiintymisen painottuessa eri tapauksissa joko dialogiseen dialogiin tai melko tasaisesti molempiin dialogilajeihin. Näpräilyn omaan kehoon suuntautuvana liikehdintänä voi nähdä ihmisen tapana säädellä omia tunteitaan (Perez & Riggio, 2003), jolloin se liittyisi enemmänkin yleensä vuorovaikutuksessa olemiseen kuin tiettyyn dialogilajiin. Tarkasteltavina olleiden tapausten kohdalla oli havaittavissa vain yksi kehon pois päin kääntö. Tämä tuli esiin asiakkaan oman puheen aikana keskustelun ollessa dialogista dialogia. Oman puheen aikaista naurua oli havaittavissa enemmän asiakkailla kuin terapeuteilla. Terapeuteilla naurua ei esiintynyt kolmessa tapauksessa lainkaan. Asiakkaiden kohdalla naurua esiintyi sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana painottuen eri tapauksissa joko jompaankumpaan dialogityyliin tai molempiin. Yleisesti naurun voisikin myönteisen tunteen ilmaisutapana ajatella liittyvän enemmän miellyttäväksi koetussa vuorovaikutuksessa olemiseen muiden kanssa kuin dialogin laatuun, mikä on tullut esiin aikaisemmissa terapeuttista allianssia koskevissa tutkimuksissa (Tickle-Degnen & Gavett, 2003).

3.3. Liikkeet ja eleet muiden puheen aikana

Myös muiden puheen aikaisissa liikkeissä ja eleissä havaitsimme sekä eroja että yhteneväisyyksiä tapausten välillä (taulukko 3, taulukko 4).

TAULUKKO 3. Asiakkaiden liikkeet ja eleet muiden puheen aikana.

	Noora ja Sauli		Tuija ja Veikko		Päivi ja Paavo		Miia ja Tero		Yht.	
	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.
Nyökkäys	1	-	-	-	1	2	1	-	3	2
Päänkääntö kohti	18	21	18	13	33	19	18	17	87	70
Päänkääntö pois	8	7	5	6	7	6	11	11	31	30
Asennon vaihto	6	1	3	1	3	3	1	1	13	6
Näpräys	6	8	12	2	4	3	33	9	55	22
Nauru	2	-	-	-	-	-	6	6	8	6

TAULUKKO 4. Terapeuttien liikkeet ja eleet muiden puheen aikana.

	Noora ja Sauli		Tuija ja Veikko		Päivi ja Paavo		Miia ja Tero		Yht.	
	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.
Nyökkäys	5	5	4	12	9	8	5	1	23	26
Päänkääntö kohti	10	9	20	18	26	25	18	22	74	74
Päänkääntö pois	2	1	-	4	7	15	7	4	16	24
Asennon vaihto	4	11	3	5	2	3	6	5	15	24
Näpräys	5	4	11	14	9	6	11	8	36	32
Nauru	-	-	-	-	-	-	7	9	7	9

Asiakkaat nyökkäilivät muiden puheen aikana vain yksittäisiä kertoja. Terapeutit nyökkäilivätkin asiakkaita runsaammin, ja nyökkäilyä esiintyi sekä monologisen että dialogisen dialogin aikana niin, että jakautuminen dialogityylien välillä vaihteli eri tapauksissa.

Asiakkailla pään kääntämistä kohti muita muiden puheen aikana esiintyi yhteensä jonkin verran enemmän dialogisen kuin monologisen dialogin aikana. Terapeutit käänivät päätään toisia kohti muiden puheen aikana kokonaisuudessaan yhtä usein molempien dialogityylien aikana. Kuten Tickle-Degnen ja Gavett (2003) toteavat, positiiviseksi koetussa terapiasuhteessa sekä asiakas että terapeutti osoittavat valmiutta ja halukkuutta informaation keräämiseen toisistaan käyttämällä

kehoaan, silmiään ja korviaan. Pohdimme tämän perusteella, voisiko pään käännöt kohti muita ajatella liikehdinnäksi, joilla osallistujat suuntautuvat toisiaan kohti ja osoittavat tällaista halukkuutta ja valmiutta informaation keräämiseen. Edelleen mietimme, voisivatko asiakkaat olla halukkaampia informaation keräämiseen dialogisen dialogin aikana kyseiseen dialogilajiin liittyvien piirteiden vuoksi. Terapeuttien kohdalla pyrkimystä kerätä informaatiota toisista voisi ajatella esiintyvän molemmissa dialogityyleissä, koska heidän yhtenä tyypillisenä tehtävänä on kerryttää tietoa asiakkaista ja näiden tilanteista keskustelun laadusta riippumatta.

Ylävartalon asennon vaihtojen suhteen tapaukset kuvautuivat vaihtelevina sekä asiakkaiden että terapeuttien kohdalla. Asiakkaat vaihtoivat asentoaan useammin joko keskustelun ollessa dialogista dialogia tai yhtä usein sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana. Terapeutit vaihtoivat yhden tapauksen kohdalla useammin asentoa monologisen dialogin aikana. Muiden tapausten kohdalla oli nähtävissä vain hyvin pieniä eroja.

Asiakkailla muiden puheen aikaista näpräilyä esiintyi melko tasaisesti eri dialogilajien aikana tai painottuen dialogiseen dialogiin. Terapeutit taas näpräilivät kokonaisuudessaan suunnilleen yhtä paljon sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana. Tutkituissa tapauksissa näpräilyä ei siis voi todeta kovin vahvasti liittyvän jompaankumpaan dialogityyliin. Kuten mainitsimme johdannossa, omaan kehoon suuntautuva koskettelu keskustelutilanteissa on nähty joko osoituksena aktiivisesta kuuntelusta (Hale ym., 1997) tai keinona säädellä omia tunteita (Perez & Riggio, 2003). Näiden molempien voisi ajatella esiintyvän yhtä hyvin niin dialogisessa kuin monologisessa dialogissa. Oletettavasti monet muutkin tekijät kuin dialogin tyyli, esimerkiksi puheenaiheet, vaikuttavat siihen, kuinka aktiivisesti henkilöt kuuntelevat toisiaan tai säätelevät tunteitaan.

Naurun suhteen tapaukset olivat asiakkaiden kohdalla melko epäyhteneviä. Kahdessa tapauksessa sitä ei esiintynyt lainkaan, yhdessä enemmän dialogisen dialogin aikana ja yhdessä yhtä paljon molempien dialogityyliin aikana. Asiakkaiden naurusta onkin hankalaa todeta mitään kokoavaa. Samoin terapeuttien kohdalla on vaikeaa todeta naurun ja dialogityyliin toisiinsa liittymisestä mitään, koska kolmessa tapauksessa he eivät tarkkailtujen otteiden kohdalla nauraneet lainkaan ja yhdessä suunnilleen yhtä paljon sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana. Tässä voisi mahdollisesti olla kyse jo oman puheen aikaisen liikehdinnän ja elehdinnän yhteydessä pohtimastamme seikasta, siitä, että nauru voisi myönteisen tunteen ilmaisutapana liittyä ennemmin myönteiseksi koettuun vuorovaikutukseen kuin siihen, miten puhutaan (ks. esim. Tickle-Degnen & Gavett, 2003).

Käsitlemme tässä kohtaa myös kuuntelijan rooli -teemaa eli niiden osallistujien liikkeitä ja eleitä, jotka joissakin kohdissa eivät osallistuneet keskusteluun edes lyhyillä hymähdyksillä. Nooran

ja Saulin tapauksessa asiakkaat ja terapeutit olivat tarkasteltujen otteiden kohdalla kuuntelijan roolissa suunnilleen yhtä usein niin, että miesasiakas oli selvästi useammin kuuntelijan roolissa kuin naisasiakas ja miesterapeutti hieman useammin kuin naisterapeutti. Tuijan ja Veikon tapauksessa asiakkaat olivat kuuntelijoina hieman harvemmin kuin terapeutit niin, että miesasiakas oli kuuntelijana jälleen useammin kuin naisasiakas ja samoin miesterapeutti useammin kuin naisterapeutti. Päivin ja Paavon tapauksessa asiakkaat ja terapeutit olivat kuuntelijoina suunnilleen yhtä usein, ja yleisesti ottaen eniten kuuntelijan roolissa olivat taas miesterapeutti ja -asiakas. Miian ja Teron kohdalla asiakkaat olivat kuuntelijan roolissa hieman useammin kuin terapeutit, ja miehet olivat kuuntelijoina tässäkin tapauksessa eniten.

Kuuntelijan roolissa olevat asiakkaat nyökkäilivät yhteensä kaikissa tapauksissa vain muutamia kertoja. Terapeuteilla nyökkäilyä esiintyi eri tapauksissa enemmän joko dialogisessa tai monologisessa dialogissa tai suunnilleen yhtä paljon molemmissa. Bavelas, Coates ja Johnson (2000) ovat katsooneet nyökkäysten olevan kuuntelijoiden tavanomaisia vastauksia, joita käyttämällä kuuntelijat osallistuvat aktiivisesti keskusteluun. Tutkittujen tapausten kohdalla terapeutit vaikuttaisivat siis dialogilajista riippumatta vastaavan muiden sanomaan, vaikka eivät sanallisesti osallistuisikaan keskusteluun.

Asiakkailla esiintyi suurimmassa osassa tapauksista ainakin hieman enemmän pään kääntöä kohti muita dialogisen dialogin kohdissa. Sama päti terapeuteihin. Dialogisen dialogin aikana pyritään saamaan mahdollisimman moni ääni kuuluvaksi, minkä vuoksi mahdollisesti myös kuuntelijat tämän dialogilajin aikana suuntautuvat voimallisemmin muita osallistujia kohti. Mahdollisesti kuuntelijoiden runsaampi pään kääntely muita kohti voisi jälleen liittyä siihen, että osallistujat ovat kiinnostuneempia kuuntelemaan, mitä muut sanovat. Tätä mahdollisuutta pohdimme jo muiden puheen aikaisten päänkääntöjen yhteydessä.

Kuunnellessaan asiakkaat vaihtoivat ylävartalonsa asentoa joko enemmän dialogisen dialogin tai suunnilleen yhtä paljon eri dialogityylien aikana. Terapeuteilla asennon vaihtoja oli joko yhtä paljon tai vain monologisen dialogin aikana, toisaalta yhdessä tapauksessa oli monologisen dialogin aikana vain yksi asennon vaihto. Kuuntelijoina olevien asennon vaihdoissa ei siis ollut nähtävissä selkeää jakautumista dialogityylin mukaan. Ylipäätään asennon vaihtoja esiintyi kuuntelijan roolin yhteydessä melko vähän.

Asiakkaat näpräilivät kuuntelijana ollessaan enemmän dialogisen dialogin aikana, tosin tapauskohtaiset erot olivat suuria. Terapeuteilla tilanne oli siinä mielessä samanlainen, että heilläkin näpräilyä oli enemmän dialogisessa dialogissa. Voisiko olla, että kuuntelijan roolissa olevalle jää enemmän aikaa ja tilaa muun muassa kuunnella aktiivisesti (ks. Hale ym. 1997), kun hän ei käytä

voimavaroja puheen tuottamiseen? Näpräily voidaan nähdä myös tunteiden säätelykeinona (Perez & Riggio, 2003) ja pohdimmekin, voisiko kuuntelijoiden runsaampi näpräily liittyä jaettuihin tunnekokemuksiin, jotka on aiemmin mainittu yhtenä dialogisen keskustelun parantavana tekijänä (Seikkula & Trimble, 2005). Mielenkiintoisesti muiden puheen aikaisten liikkeiden ja eleiden kohdalla näpräilyä esiintyi puolestaan melko tasaisesti dialogisen ja monologisen dialogin aikana.

3.4. Asiakkaiden ja terapeuttien samanlaisten liikkeiden ja eleiden samanaikainen esiintyminen

Samanaikaisilla liikkeillä ja eleillä tarkoitamme tässä yhteydessä joko saman puheenvuoron aikaisia tai peräkkäisten puheenvuorojen aikana esiintyviä liikkeitä ja eleitä. Peräkkäisten puheenvuorojen aikaisten liikkeiden ja eleiden kohdalla pystyimme tarkastelemaan, jäljittelikö asiakas vai terapeutti. Samanaikaisten puheenvuorojen aikaisten liikkeiden kohdalla tämä tieto jäi taulukkomenetelmän vuoksi näkymättömäksi. Tarkastelluissa tapauksissa samanaikaista samanlaista liikehdintää ja elehdintää asiakkaiden ja terapeuttien välillä oli sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana (taulukko 5), mikä sopii yhteen aikaisempien tutkimustulosten kanssa synkronoitumisen ilmenemisestä ylipäätään vuorovaikutustilanteissa ja siten myös psykoterapiakontekstissa (esim. Ramseyer & Tschacher, 2011).

TAULUKKO 5. Asiakkaiden ja terapeuttien samanaikaiset samanlaiset liikkeet ja eleet.

	Noora ja Sauli		Tuija ja Veikko		Päivi ja Paavo		Miia ja Tero		Yht.	
	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.	Dial. dial.	Mon. dial.
Käsillä elehdintä	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Nyökkäys	3	1	4	7	1	-	3	-	11	8
Päänkääntö kohti	21	25	47	34	50	29	13	10	131	98
Päänkääntö samaa henkilöä kohti	11	14	19	17	19	11	8	4	57	46
Päänkääntö pois	1	3	2	4	16	7	3	2	22	16
Asennon vaihto	6	4	1	1	1	1	1	1	9	7
Näpräys	-	6	21	2	5	-	12	4	38	12
Nauru	-	-	-	-	-	-	7	5	7	5

Samanaikaista käsillä elehdintää oli havaittavissa vain kertaalleen, ja se esiintyi dialogisen dialogin aikana. Tässä terapeutti jäljitteli asiakasta. Samanaikaisia nyökkäyksiä oli tarkasteltavissa siirtymäkohdissa hieman enemmän dialogisen dialogin aikana. Yhden tapauksen kohdalla samanaikaista nyökkäilyä oli havaittavissa enemmän monologisen dialogin aikana, mutta kyseisessä tapauksessa monologista dialogia oli tarkasteltavana enemmän. Samanaikaiset nyökkäykset sisälsivät sekä toisen sanomaa vastaanottavia että omaa puhetta varmistavia nyökkäyksiä. Esiin tuli sekä asiakkaan että terapeutin jäljittelemiä nyökkäyksiä, mutta dialogisen dialogin aikana terapeutit olivat jäljittelijän roolissa useammin.

Samanaikaista pään kääntämistä muita osallistujia kohti esiintyi sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana painottuen eri tapauksissa joko enemmän dialogiseen dialogiin tai esiintyen suhteellisen tasaisesti molempien dialogilajien aikana. Esiin tuli sekä asiakkaan että terapeutin jäljittelemiä pään kääntöjä. Myös pään kääntämistä samanaikaisesti samaa henkilöä kohti oli havaittavissa sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana, kuitenkin pääosin hieman enemmän dialogisen dialogin aikana. Pään kääntämistä pois päin muista oli yleisesti enemmän keskustelun ollessa dialogista dialogia, mikä selittyi pitkälti yhdessä tapauksessa runsaammin esiintyvillä pään pois päin käännoillä dialogisen dialogin aikana. Muissa tapauksissa pään kääntö muista pois päin oli melko tasaisesti jakautunutta eri dialogilajien välillä.

Samanaikaisia asiakkaiden ja terapeuttien ylävartalon asennon vaihtoja oli tarkasteltavana määrällisesti vähän, ja niitä oli havaittavissa sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana. Esiin tuli sekä terapeutin jäljittelemiä että saman puheenvuoron aikaisia asennon vaihtoja. Samanaikaista näpräilyä esiintyi tarkasteltavien tapausten kohdalla pääosin enemmän dialogisen dialogin aikana, tosin yhden tapauksen kohdalla sitä oli nähtävissä enemmän monologisen dialogin aikana. Esiin tuli sekä asiakkaan että terapeutin jäljittelemää näpräystä, kuten myös saman puheenvuoron aikaista näpräilyä. Omaan kehoon suuntautuva koskettelu on nähty aktiivisen kuuntelun ilmaisuna (Haley ym., 1997) sekä tunteiden säätelykeinona (Perez & Riggio, 2003). Tapauksessa, jossa samanaikaista näpräilyä oli havaittavissa enemmän monologisen dialogin aikana, näpräily ajoittui pitkälti hetkiin, joissa keskustelun teemat olivat erityisen tunnelatautuneita. Vaikuttaisi siltä, että nämä tunteet ovat välittyneet myös terapeuteille ja voi olla, että sekä asiakkaat että terapeutit ovat käyttäneet näpräilyä yhtenä keinona säädellä tunteita. Toisaalta samanaikainen näpräily tunnelatautuneiden teemojen kohdalla voi heijastella myös aikaisempien tutkimusten ajatusta jäljittelyn mahdollistavasta roolista kertojan tunteisiin samaistumiseen (Cacioppon & Rapson, 1993). Samanaikaista naurua oli havaittavissa vain yhden tapauksen kohdalla, jossa sitä esiintyi sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana. Havaittavissa oli sekä asiakkaan että terapeutin jäljittelemää naurua.

Samanaikaisten liikkeiden ja eleiden esiintyminen sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana vahvistaa käsitystä synkronoitumisen vahvasta yhteydestä vuorovaikutustilanteisiin. Kuitenkin tarkasteltavina olleiden tapausten perusteella sitä vaikuttaisi enimmäkseen esiintyvän ainakin hieman enemmän keskustelun ollessa dialogista dialogia, joidenkin liikkeiden ja eleiden kohdalla korostuneemmin kuin toisten. Tämä voisi liittyä psykoterapiatilanteista aiemmin tehtyihin havaintoihin ylävartalon peilaamisen aikaisen puheen voimakkaammasta interpersoonallisesta suuntautumisesta (Charny, 1966), mikä puolestaan sopisi yhteen dialogisuuteen liittyvien ajatusten kanssa muun muassa omien ilmaisujen sovittamisesta keskustelukumppaneiden ilmaisuihin (Seikkula ym., 2011). Sovittaessaan omia ilmaisuja muiden ilmaisuihin osallistujat ottavat muita huomioon, minkä on havaittu lisäävän jäljittelyä (Chartrand & Bargh, 1999). Luonnollisesti myös muut aikaisemmissa tutkimuksissa esiin nostetut jäljittelyn taustalla olevat mekanismit ja dialogiseen dialogiin yhdistetyt piirteet voivat heijastua runsaampaan samanaikaiseen liikehdintään ja elehdintään dialogisen dialogin aikana.

4 POHDINTA

4.1. Yhteenveto tutkimustuloksista ja niihin liittyvästä pohdinnasta sekä tulosten suhteesta aiempaan tutkimukseen

Tutkielman tavoitteena oli kuvailla asiakkaiden ja terapeuttien liikehdintää ja elehdintää sekä heidän puhutun kielen ohella tapahtuvaa toisiinsa sovittautumista monologisen ja dialogisen dialogin siirtymäkohdissa masennuksen pariterapiassa. Tutkimuskysymysten mukaisesti tarkastelimme liikehdintää ja elehdintää sekä oman että muiden puheen aikana. Lisäksi havainnoimme, millaisia samanlaisia liikkeitä ja eleitä asiakkailta ja terapeuteilta esiintyi samanaikaisesti. Ajatuksena oli siis selvittää, millaista osallistujien puhutun kielen ohella tapahtuva käyttäytyminen edellä mainittujen siirtymien aikaisten puheenvuorojen aikana oli ja toisaalta se, vaikuttaako dialogin tyyli kehon liikkeisiin ja eleisiin.

Sekä asiakkaiden että terapeuttien kohdalla tuli esiin oman puheen ohella tapahtuvaa viestintää ja sovittautumista sekä dialogisen että monologisen dialogin yhteydessä. Tapausten välillä oli havaittavissa vaihtelua, mutta jotkin eleet ja liikkeet painottuivat selkeämmin jompaankumpaan

dialogilajiin. Terapeuteilla käsillä elehdintää ja pään kääntöä kohti muita oli nähtävissä enemmän dialogisen dialogin aikana. Asiakkailta suurimmat erot tulivat esiin nyökkäilyn kohdalla. Asiakkaat nyökkäilivät oman puheen aikana enemmän dialogisen dialogin yhteydessä, ja nyökkäykset olivat myös laadultaan erilaisia eri dialogilajien aikana. Dialogisen dialogin aikaiset nyökkäykset olivat enemmän toisen sanomaa vastaanottavia ja hyväksyviä kun taas monologisen dialogin aikana nyökkäykset olivat enemmän omaa puhetta varmistavia. Tämä voi heijastella dialogiseen dialogiin yhdistettyjä piirteitä, muun muassa eri näkökulmien yhtäaikaisen läsnäolon mahdollisuutta (Seikkula & Haarakangas, 1999), omien ilmaisujen sovittamista aiemmin sanottuun ja toisen sanomaan vastaamista (Luckman, 1990; Seikkula, 1995). Oman puheen lisäksi kehomme soviintuu myös siihen, mitä muut ihmiset puhuvat (Bernieri & Rosenthal, 1991). Tarkastelimme tutkielmassamme osallistujien liikkeitä ja eleitä muiden puheen aikana, mikä on yksi vaihtoehtoinen lähestymistapa kyseiseen ilmiöön. Muiden puheen aikaisissa liikkeissä ja eleissä tapauskohtainen vaihtelu oli suurta eikä useimpien eleiden tai liikkeiden kohdalla ollut nähtävissä yhtenevää linjaa eri dialogilajien välillä. Jonkin verran esiin nousi kuitenkin asiakkaiden runsaampaa pään kääntelyä muita osallistujia kohti dialogisen dialogin aikana, vaikkakaan tämä ei tullut esiin jokaisen tapauksen kohdalla. Hieman runsaampi pään kääntely muita kohti dialogisen dialogin aikana voisi kuitenkin yhdistyä kyseiseen dialogilajiin liittyviin piirteisiin ja asiakkaiden suurempaan halukkuuteen informaation keräämiseen toisista. Tarkastelimme tutkielmassa myös erikseen kuuntelijan roolissa olevien liikehdintää. Useimmiten kuuntelijana olevien terapeuttien ja asiakkaiden liikehdintä ja elehdintä oli hieman runsaampaa dialogisen dialogin aikana. Myös tässä yhteydessä tapausten välillä oli kuitenkin nähtävissä vaihtelua, ja joidenkin liikkeiden ja eleiden kohdalla merkittäviä eroja eri dialogilajien välillä ei tullut esiin. Kaiken kaikkiaan erot tapausten välillä ja joidenkin liikkeiden ja eleiden melko tasainen esiintyminen sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana liittyy mielestämme siihen, että dialogilajista riippumatta terapiaistunnot ovat vuorovaikutustilanteita, joissa puhutun kielen ohella tapahtuva viestintä muodostaa sanojen kanssa pohjan ihmisten kommunikoinnille (Kappas & Descôteaux, 2003).

Toinen tutkimuskysymyksemme koski asiakkaiden ja terapeuttien samanaikaisia samanlaisia liikkeitä ja eleitä. Samanaikaisilla liikkeillä ja eleillä tarkoitimme tässä tutkielmassa saman puheenvuoron ja peräkkäisten puheenvuorojen aikaisia liikkeitä ja eleitä. Tarkastelluissa siirtymäkohdissa asiakkailla ja terapeuteilla havaittiin samanaikaista ylävartalon asennon vaihtamista, käsillä elehdintää, näpräilyä, naurua, nyökkäyksiä sekä pään kääntämistä muita kohti ja muista pois päin. Samanaikaista samanlaista liikehdintää ja elehdintää oli nähtävissä sekä dialogisen että monologisen dialogin aikana. Tämä sopii yhteen aikaisempien tutkimustulosten kanssa

sovittautumisen ilmenemisestä ylipäättään vuorovaikutustilanteissa mukaan lukien psykoterapiatilanteet (Ramseyer & Tschacher, 2011). Tutkimuksen kohteena olleiden tapausten kohdalla samanaikaisia liikkeitä ja eleitä oli kuitenkin havaittavissa hieman enemmän keskustelun ollessa dialogista dialogia. Vaikka tämän tutkielman pohjalta mitään syy-seuraussuhdetta ei voida todeta, voi asiakkaiden ja terapeuttien runsaampaa samanaikaista samanlaista liikehdintää ja elehdintää dialogisen dialogin aikana pyrkiä ymmärtämään eri tavoin sen mukaan, mitä prosesseja jäljittelyn taustalla ajatellaan olevan. Toiset tutkijat ovat pitäneet sovittautumista yksilön sisäisenä tapahtumana tutkien sen automaattista ja tiedostamatonta luonnetta sekä keskittyen siihen, miten jäljittely on yhteydessä emotionaaliseen liittymiseen ja yksilön sisäiseen mentaaliseen tilaan, kun taas toiset ovat korostaneet jäljittelyyn liittyvää henkilöiden välistä suhdetta ja vuorovaikutusta (Bavelas, 2007; Semin, 2007). Dialogisen dialogin aikana osallistujat sovittavat puheenvuorojaan muiden sanomaan (Seikkula ym., 2011). Runsaampi samanlaisten liikkeiden ja eleiden samanaikainen esiintyminen dialogisen dialogin aikana voikin olla yhteydessä esimerkiksi siihen, että ihmiset ottavat ajatuksissaan muita huomioon, minkä on aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu lisäävän jäljittelyä (Chartrand & Bargh, 1999). Runsaampi samanaikainen samanlainen liikehdintä voi olla yhteydessä myös siihen, että dialogisessa työskentelyssä sovittaudutaan perheen käyttämään puhetapaan (Seikkula, 2002), koska käytettyjen sanojen samankaltaisuuden on havaittu lisäävän jäljittelyä aikaisemmissa tutkimuksissa (Shockley, Baker, Richardson, & Fowler, 2007). Luonnollisesti myös dialogisen dialogin aikainen pyrkimys uuteen ja yhteiseen ymmärrykseen (esim. Shotter, 1993) voi heijastua samanlaisten liikkeiden ja eleiden samanaikaiseen esiintymiseen, koska jäljiteltävä liikkeitä voidaan pitää nähdyksi tarkoitettuna viestintänä, jonka kautta ihmiset voivat osoittaa ymmärtäneensä tai vaihtoehtoisesti kaipaavansa lisäselitystä. Siten niitä voidaankin käyttää apuna rakennettaessa yhteistä ymmärrystä (Bavelas, Black, Lemery, & Mullett, 1986; Bavelas, 2007; Bavelas ym., 2008; Holler & Wilkin, 2011). Seikkula ja Trimble (2005) tuovat esiin dialogisen dialogin aikana syntyvää emotionaalista yhteyttä ja yhteisöllisyyden rakentumista. Myös jäljittely on yhdistetty ihmisten emotionaaliseen ja psykologiseen yhteyteen (Chartrand & van Baaren, 2009), joten nämäkin näkökulmat voivat osaltaan selittää samanaikaisten samanlaisten liikkeiden ja eleiden runsaampaa esiintymistä dialogisen dialogin aikana.

Tutkielman tulosten pohdinnan yhteydessä on muistettava, että sovittautumisessa ei ole kyse identtisyuden voimistumisesta vaan enemmänkin henkilöiden välisen vastaavuuden voimistumisesta (Semin, 2007). Niinpä sekä runsaampi samanaikainen ja samanlainen liikehdintä että esimerkiksi oman puheen aikana havaittavissa ollut terapeuttien runsaampi käsillä elehdintä ja

päänkäyntö muita kohti ja asiakkaiden runsaampi nyökyttely dialogisen dialogin aikana onkin mahdollista nähdä juuri heidän vastaavuutensa lisääntymisenä.

4.2. Tutkimuksen vahvuuksista ja heikkouksista sekä jatkotutkimusaiheista

Tutkielman yhtenä vahvuutena voidaan pitää tutkijatriangulaatiota, jonka on katsottu parantavan luotettavuutta (ks. esim. Hirsjärvi, 2009). Keskustelu toistemme kanssa on esimerkiksi tarkentanut ja tuonut uusia näkökulmia tutkielman teon eri vaiheissa. Samoin vahvuutena voidaan nähdä pyrkimys analyysin etenemisen mahdollisimman tarkkaan selostamiseen, mikä myös parantaa luotettavuutta (esim. Eskola & Suoranta, 2008). DINADEP:ssä on tutkittu nimenomaan aitoja psykoterapiatilanteita. Tätäkin voidaan pitää DINADEP:n tarjoaman aineiston pohjalta laatimamme tutkielman yhtenä vahvuutena, sillä tarkoituksena laadullisessa tutkimuksessa on suosia menetelmiä, joissa osallistujien näkökulmat pääsevät esille (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009).

Tutkielman kohteena ollutta aihetta on tutkittu vain vähän aidoissa psykoterapiatilanteissa (Ramseyer & Tschacher, 2011). Dialogisuus ja kehollinen sovittautuminen on yhdistetty vain harvoissa aiemmissa tutkimuksissa, mikä tekee aihealueen tutkimisesta haastavampaa erityisesti aloitteleville tutkijoille. Vähän tutkittuna aiheena toisiin sovittautuminen tarjoaa kuitenkin runsaasti vaihtoehtoisia tutkimusaiheita, ja tulevaisuudessa aihealueeseen liittyviä tutkimuksia onkin tulossa esimerkiksi Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella käynnistyneen Relationaalinen mieli -hankkeen myötä (Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos: Relationaalinen mieli -tutkimusprojekti). Joitakin jatkotutkimusaiheita voisivat olla puheen ohella tapahtuvan liikehdinnän ja elehdinnän sekä sovittautumisen tutkiminen suuntautumalla terapia-aineistoon jotenkin muutoin kuin dialogityylien kautta, vaikka dominanssien näkökulmasta (ks. Seikkula ym., 2011). Voisi siis esimerkiksi määritellä, kuka ja/tai ketkä toteuttavat minkäkinlaista dominanssia keskustelun eri kohdissa tai millaista dominanssia eri kohdissa erityisesti esiintyy. Tämän jälkeen voisi tarkastella, miten erilaiset dominanssit ja/tai niiden "harjoittajat" mahdollisesti liittyvät osallistujien eleisiin ja liikkeisiin ja/tai keholliseen sovittautumiseen. Tämän tyyppinen tarkastelu muidenkin dialogiin liittyvien ilmiöiden kuten juuri dominanssien yhteydessä voisi osaltaan laajentaa ymmärrystä siitä, millaista puheen ohella tapahtuvaa viestintää ja sovittautumista esiintyy dialogisuuden yhteydessä psykoterapiakontekstissa. Oleellista olisi, että tarkkailun kohteena olisivat edelleen sekä asiakkaat että terapeutit, jotta monenkeskistä dialogia saataisiin paremmin näkyviin. Myös sen tutkiminen,

miten ulkoisten asioiden kuvailu ja/tai sisäisten kokemusten reflektointi (ks. Seikkula ym., 2011) mahdollisesti ilmenevät puheen ohella tapahtuvassa viestinnässä ja sovittautumisessa voisi tulla kyseeseen. Samoin voisi tarkastella sisäisen dialogin (ks. Seikkula ym., 2011) vaikutusta liikkeisiin ja eleisiin sekä sovittautumiseen.

Kuten Ramseyer ja Tschacher (2008) toteavat, psykoterapeuttien keskuudessa on katsottu vallitsevan suhteellinen yksimielisyys ruumiin liikkeiden ja eleiden sovittautumisen oleellisesta asemasta terapeutin yhteistyösuhteen luomisessa. Terapiaistuntojen pohjalta laadittujen allianssiarvioiden hyödyntäminen jatkotutkimuksissa olisi siis perusteltua. Tässä tutkielmassa kyseinen teema jäi aiheen rajaamisen myötä tarkastelun ulkopuolelle, mikä osaltaan kaventaa aihealueen käsittelyä. Jatkossa olisi kuitenkin mielekästä tutkia, miten alliansseiltaan hyviksi ja/tai huonoiksi arvioitujen istuntojen aikainen osallistujien kehollinen sovittautuminen eroaa toisistaan. Voisi myös tarkastella sovittautumista ja siinä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia laajemmin terapiaprosessin aikana tutkimalla istuntoja samalta pariskunnalta terapian alku-, keski- ja loppuvaiheilta.

Itse havainnoimme asiakkaita ja terapeutteja ikään kuin ryppäinä niin, että osallistujat eivät olleet omia yksilöitään vaan kuuluivat joko asiakas- tai terapeuttiryhmään lukuun ottamatta samanaikaisten samanlaisten liikkeiden ja eleiden tarkastelua. Jatkossa pariterapiakontekstissakin voisi tutkia osallistujia niin, että kutakin tarkkailtaisiin yksilönä. Tämä voisi muun muassa tuoda yksityiskohtaisempaa tietoa esimerkiksi epätasaisesti jakautuneesta kehollisesta sovittautumisesta, jota voi esiintyä vaikka sellaisessa kuvitteellisessa tilanteessa, jossa terapeutit sovittautuvat enemmän toiseen asiakkaaseen. Jokaisen osallistujan havainnointi yksilönä mahdollistaisi myös sekä asiakkaiden että terapeuttien keskinäisen sovittautumisen tarkastelun, mikä jäi nyt tutkielman ulkopuolelle.

Tulevaisuudessa liikkeiden havainnointiin kehitettyjen ohjelmien hyväksikäyttö tulee varmasti antamaan kattavampaa tietoa terapeuttien ja asiakkaiden välisestä sovittautumisesta. Tutkielmamme on alustava kuvaileva tapaustutkimus, jossa liikehännän, elehdännän ja sovittautumisen karkeamman kuvailun voisi nähdä olevan tarkoituksenmukaistakin. Yhtenä tutkielman heikkoutena voidaan kuitenkin pitää sitä, että käytetyn taulukkoarvioinnin ulkopuolelle jäi paljon tietoa. Emme saaneet esiin esimerkiksi sitä, miten joissakin kohdissa nauruun vastattiin hymyllä. Tämä voi osaltaan selittää naurun esiintymisen suuria eroja asiakkaiden ja terapeuttien kohdalla. Emme myöskään saaneet esiin sitä, miten kontaktia joissakin kohdissa haettiin katseiden avulla. Pelkkien pään liikkeiden havainnointi oli lopulta melko karkea mittari monellakin tapaa varsinkin, kun osassa terapiaistunnoissa yksi henkilö istui selin kameraan. Kuten esimerkiksi Bavelas ja Chovil

(2006) toteavat, viestimme kielen lisäksi äänenpainoilla, eleillä, asennoilla, ilmeillä ja katsekontaktilla. Erityisesti katseiden ja ylipäättään kasvon ilmeiden ja katseiden havainnointi olisikin mahdollisissa jatkotutkimuksissa tärkeää. Tämä vaatisi luonnollisesti tarkempaa videomateriaalia kuin mitä itse käytimme. Myös suuren osan kehon pinta-alasta muodostavan alavartalon saaminen mukaan tarkasteluun voisi rikastuttaa kokonaiskuvaa osallistujien liikehinnästä, elehdinnästä ja kehollisesta sovittautumisesta.

4.3. Lopuksi

Terapiakeskusteluissa ihmisten elämäntarinat voivat olla jollain tavalla rikkonaisia eikä heillä välttämättä ole sanoja kaikkein vaikeimmille kokemuksilleen ja syvimille huolilleen (Seikkula ym., 2011). Dialogisen dialogin aikana näille kokemuksille, jotka voivat ilmetä erilaisina oireina, on mahdollista löytää vähitellen ilmauksia (Seikkula & Arnkil, 2009; Seikkula & Trimble, 2005). Dialogin muodostumisessa sekä ääni että keho ovat tärkeitä (Farr, 1991), mutta dialogin kehollinen puoli on jäänyt aiemmissa tutkimuksissa vähemmälle huomiolle. Tämä tutkielma toimii yhtenä alustavana esimerkkinä dialogisuuteen liittyvän kehollisen puolen tarkemmasta huomioon ottamisesta tuoden sitä kautta osansa sekä aiheen teoreettiselle tutkimukselle että käytännön psykoterapiatyölle. Vaikka hoidon tuloksellisuuteen vaikuttaa useampi tekijä eikä esimerkiksi dialogisuuden laatu yksinään kykene selittämään sitä (Seikkula, 2002), voi aihetta koskevan ymmärryksen lisääntyminen auttaa parantamaan psykoterapian tuloksellisuutta. Luonnollisesti tutkielman antia voi soveltaa myös psykoterapiakontekstin ulkopuolelle muihin interventio- ja hoitosuhdetyöskentelytapoihin, koska sanallinen ja sanaton toisiinsa sovittautuminen on osa kaikenlaista ihmisten välistä kanssakäymistä (Chartrand & van Baaren, 2009). Vaikka osa sovittautumisesta tapahtuukin tiedostamattomasti (Lakin & Chartrand, 2003; Holler & Wilkin, 2011), voi siihen liittyvien asioiden tiedostaminen tarjota ihmisten kanssa työskenteleville henkilöille uusia näkökulmia ja avata vaihtoehtoisia tapoja työskentelyyn.

LÄHTEET

Bavelas, J. (2007) Face-to-face dialogue as a micro-social context the example of motor mimicry. Teoksessa S. Duncan, J. Cassell, & E. Levy (toim.), *Gesture and the dynamic dimension of language: Essays in honor of David McNeil*. (s. 127-146). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Bavelas, J. B., Black, A., Lemery, C. R., & Mullett, J. (1986) "I show how you feel": Motor mimicry as communicative act. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2), 322-329.

Bavelas, J. B. & Chovil, N. (2006) Hand gestures and facial displays as part of language use in face-to-face dialogue. Teoksessa V. Manusov & M. Patterson (toim.), *The SAGE Handbook of nonverbal communication* (s. 97-115). Thousand Oaks: Sage Publications.

Bavelas, J. B., Coates, L., & Johnson, T. (2000) Listeners as co-narrators. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(6), 941-952.

Bavelas, J., Gerwing, J., Sutton, C., & Prevost, D. (2008) Gesturing on the telephone: Independent effects of dialogue and visibility. *Journal of Memory and Language*, 58(2), 495-520.

Becker, C., Chasin, L., Chasin, R., Herzig, M., Roth, S. (1995) From stuck debate to new conversation on controversial issues: A report from public conversations project. *Journal of Feminist Family Therapy*, 7, 143-167.

Benecke, C., Peham, D., & Bänninger-Huber, E. (2005) Nonverbal relationship regulation in psychotherapy. *Psychotherapy Research*, 15(1/2), 81-90.

Bernieri, F. J., Reznick, S., & Rosenthal, R. (1988) Synchrony, pseudosynchrony, and dissynchrony: Measuring the entrainment process in mother-infant interactions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(2), 243-253.

Bernieri, F. J., & Rosenthal, R. (1991) Interpersonal coordination: Behavior matching and interactional synchrony. Teoksessa R. S. Feldman, & B. Rimé (toim.) *Fundamentals of Nonverbal Behavior* (s. 401-432). New York: Cambridge University Press.

Cappella, J. N. (1981) Mutual influence in expressive behavior: Adult-adult and infant-adult dyadic interaction. *Psychological Bulletin*, 89(1), 101-132.

Charny, E. J. (1966) Psychosomatic manifestations of rapport in psychotherapy. *Psychosomatic Medicine*, 28(4), 305-315.

Chartrand, T. L., & Bargh, J. A. (1999) The chameleon effect: The perception-behavior link and social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(6), 893-910.

Chartrand, T. L., & van Baaren, R. (2009) Human mimicry. Teoksessa M. Zanna (toim.) *Advances in Experimental Social Psychology*, 41, (s. 219-274). San Diego: Elsevier Academic Press.

Dietzel, C. S., & Abeles, N. (1975) Client-therapist complementarity and therapeutic outcome. *Journal of Counseling Psychology*, 22(4), 264-272.

- Eskola, J. & Suoranta, J. (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Farr, R. (1991) Bodies and voices in dialogue. Teoksessa I. Markovà & K. Foppa (toim.), *Asymmetries in dialogue* (s. 241-258). Lontoo: Harvester Wheatsheaf.
- Guilfoyle, M. (2003) Dialogue and power: A critical analysis of power in dialogical therapy. *Family Process*, 42(3), 331-343.
- Haarakangas, K. (1997) Hoitokokouksen äänet: dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokoukseskusteluista työryhmän toiminnan näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä University Printing House.
- Hale, W., Jansen, J., Bouhuys, A., Jenner, J., & van den Hoofdakker, R. (1997) Non-verbal behavioral interactions of depressed patients with partners and strangers: The role of behavioral social support and involvement in depression persistence. *Journal of Affective Disorders* 44(2-3), 111-122.
- Hatfield, E., Cacioppo, J. T., & Rapson, R. L. (1993) Emotional contagion. *Current Directions in Psychological Sciences*, 2(3), 96-99.
- Hirsjärvi, S. (2009) Tutki ja kirjoita. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009) Tutki ja kirjoita. 15. uud. painos. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holler, J. & Stevens, R. (2007) The effect of common ground on how speakers use gesture and speech to represent size information. *Journal of Language and Social Psychology*, 26(1), 4-27.
- Holler, J. & Wilkin, K. (2011) Co-speech gesture mimicry in process of collaborative referring during face-to-face dialogue. *Journal of Nonverbal Behavior*, 35, 133-153.
- Hove, M. J., & Risen, J. L. (2009) It's all in the timing: Interpersonal synchrony increases affiliation. *Social cognition*, 27(6), 949-961.
- Iacoboni, M. (2008) Ihmisten peilaus: kytkeytymisemme uusi tiede. Suom. K Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
- Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos: Relationaalinen mieli -tutkimusprojekti. [viitattu 21.8.2013]. Saatavissa <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/psykologia/tutkimus/rmt>.
- Kappas, A. & Descôteaux, J. (2003) Of butterflies and roaring thunder. Teoksessa E. Coats, R. S. Feldman, & P. Philoppot (toim.), *Nonverbal Behavior in Clinical Settings* (s.45-74). Cary: Oxford University Press.
- Kimura, M., & Daibo, I. (2006) Interactional synchrony in conversations about emotional episodes: A measurement by "the between participants pseudosynchrony experimental paradigm". *Journal of Nonverbal Behavior*, 30(3), 115-126.

- La Barre, F. (2011) Figures of motion: Integrating movements theories in clinical practice. *Clinical Social Work Journal*, 39(2), 180-190.
- LaFrance, M. (1979) Nonverbal synchrony and rapport: Analysis by the cross-lag panel technique. *Social Psychology Quarterly*, 42(1), 66-70.
- Lakens, D. & Stel, M. (2011) If they move in sync, they must feel in sync: Movement synchrony leads to attributions of rapport and entitativity. *Social Cognition*, 29(1), 1-14.
- Lakin, J L., & Chartrand, T. L. (2003) Using nonconscious behavioral mimicry to create affiliation and rapport. *Psychological Science*, 14(4), 334-339.
- Leiman, M. (2004) Dialogical sequence analysis. Teoksessa H.Hermans & C. Dimaggio (toim.), *The dialogical self in psychotherapy* (s. 255- 270). Sussex: Brunner-Routledge.
- Luckmann, T. (1990) Social communication, dialogue and conversation. Teoksessa I. Markovà & K. Foppa (toim.), *The Dynamics of Dialogue* (s. 45-61). Lontoo: Harvester Wheatsheaf.
- Markovà, I. (1990). Introduction. Teoksessa I. Markovà & K. Foppa (toim.), *The Dynamics of Dialogue* (s. 1-22). Lontoo: Harvester Wheatsheaf.
- Markovà & Foppa (1990). *The Dynamics of Dialogue*. Lontoo: Harvester Wheatsheaf.
- McIntosh, D. N. (2006) Spontaneous facial mimicry, liking and emotional contagion. *Polish Psychological Bulletin*, 37(1), 31-42
- Meltzoff, A. N. & Moore, M. K. (1977) Imitation of facial and manual gestures by human neonates. *Science*, 198 (4312), 75-78.
- Perez, J.& Riggio, R. (2003) Nonverbal social skills and psychopathology. Teoksessa E. Coats, R. S. Feldman, & P. Philippot (toim.) *Nonverbal Behavior in Clinical Settings*, (s. 17-44). Cary: Oxford University Press.
- Ramseyer, F., & Tschacher, W. (2008) Synchrony in dyadic psychotherapy sessions. Teoksessa S. Vrobel, O. E. Rössler, & T. Marks-Tarlow (toim.) *Simultaneity; Temporal Structures and Observer Perspectives*, (s. 329-347). Singapore: World Scientific Publishing.
- Ramseyer, F. & Tschacher, W. (2011) Nonverbal synchrony in psychotherapy: Coordinated body-movement reflects relationship quality and outcome. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 79(3), 284-295.
- Seikkula, J. (1995). From monologue to dialogue in consultation with larger systems. *Human Systems Journal*, 6, 21-42.
- Seikkula, J. (2002) Open dialogues with good and poor outcomes for psychotic crises: Examples from families with violence. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28(3), 263-274.
- Seikkula, J. (2008) Inner and outer voices in the present moment of family and network therapy. *Journal of Family Therapy*, 30, 478-491.

Seikkula, J., Aaltonen, J., Kalla, O., Saarinen, P., & Tolvanen, A. (2012) Couple therapy for depression in naturalistic setting in Finland: A 2-year randomized trial. *Journal of Family Therapy*, 35(3), 281-302.

Seikkula, J. & Arnkil, T. E. (2009) Dialoginen verkostotyö. Tampere: Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Seikkula, J. & Haarakangas, K. (1999) Avoin dialogi akuutin psykoosin hoidon foorumina. Teoksessa K. Haarakangas & J. Seikkula (toim.), *Psykoosi - uuteen hoitokäytäntöön*. (s. 172-186). Tampere: Kirjoittajat ja Kirjayhtymä Oy.

Seikkula, J., Laitila, A. & Rober, P. (2011) Making sense of multi-actor dialogues in family therapy and network meetings. *Journal of Marital and Family Therapy* 38(4), 667-687.

Seikkula, J. & Trimble, D. (2005) Healing elements of therapeutic conversation: Dialogue as an embodiment of love. *Family Process*, 44(4), 461-475.

Semin, G. R. (2007) Grounding communication: synchrony. Teoksessa A. W. Kruglanski & E. T. Higgins (toim.), *Social Psychology: Handbook of basic principles*, 2. painos. (s. 630-649). New York: The Guilford Press.

Seppänen, E-L. (1997) Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa Tainio, L. (toim.), *Keskustelunalyysin perusteet* (s. 18-31). Tampere: Vastapaino.

Shockley, K., Baker, A. A., Richardson, M. J., & Fowler, C. A. (2007) Articulatory constraints interpersonal postural coordination. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 33(1), 201-208.

Shotter, J. (1993) Cultural politics of everyday life: social constructionism, rhetoric and knowing of the third kind. Buckingham: Open University Press.

Stiles, B., Osatuke, K., Click, M. & MacKay H. (2004) Encounters between internal voices generate emotion: an elaboration of the assimilation model. Teoksessa H. Hermans & C. Dimaggio (toim.), *The dialogical self in psychotherapy* (s. 91- 107). New York: Brunner-Routledge.

Tickle-Degnen, L., & Gavett, E. (2003) Changes in nonverbal behavior during the development of therapeutic relationship. Teoksessa E. Coats, R. S. Feldman, & P. Philippot (toim.) *Nonverbal Behavior in Clinical Settings*, (s. 75-110). Cary: Oxford University Press.

van Baaren, R. B., Horgan, T., Chartrand, T. L., & Dijkmans, M. (2004) The forest, the trees, and the chameleon: Context dependence and mimicry. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(3), 453-459.

Wortham, S. (2001) Narratives in action: A strategy for research and analysis. New York: Teachers College Press.

LIITTEET

LIITE 1. Esimerkki analysoidusta otteesta (Miian ja Teron tapaus). Kursivoitu fontti kuvastaa monologiseksi ja lihavoitu dialogiseksi dialogiksi luokiteltua keskustelua. Taulukossa käytettyjen lyhenteiden selitykset: Tn=naisterapeutti, Tm=miesterapeutti, An=naisasiakas, Am=miesasiakas. Kä=käsillä elehdintä, Pk (ketä/keitä kohti)=pään kääntäminen kohti toista osallistujaa/toisia osallistujia, Pp=pään kääntäminen pois päin muista, Nä=näpräily, Na=nauru, Ny=nyökkäily, As=asennon vaihto. Pk-merkintöjä seuraavien tyhjien ruutujen kohdalla pää on ollut kääntyneenä kohti sitä henkilöä, joka edeltävässä Pk-merkinnässä on ilmoitettu.

Teeman vaihdos	Tn	Tm	An	Am
<i>Am: <u>elä aattele</u> tommosia [(1) §oo vaa§</i>		Nä, Na, As	Pk(An), Pp, Nä, Na	Na, As
<i>An: [(nauraa)]</i>		(Na)	Na	
<i>Tm: ((nauraa))]</i>		Na	(Na)	
Tn: niin (.) että oot vaan (1) nii (2) onks nuo niitä pikkupiruja vähä sitten	Kä, Pk(An)	Pk (Tn), Pp	Pk(Tn)	Nä
An: no ehkä se vähän on		Pk(An)		Nä
Tn: niin				Nä
An: et pettymyksiä ollu paljon nytten			Nä	Nä
Tn: niin monen[laisia sitten				Nä
An: mmm]				Nä
Tn: .hii				Nä
An: niin se on [(.) kuitenkin semmonen (.) pelko takaraivossa			Pk(Tm,Tn)	Nä
Tn: nii]				Nä
Tn: nii että saako tätä hyvää pitää [(1) voiko tämä jatkua [(.) ku mää aattelin että siellä Essin	Kä	Pk(Tn)	Ny, Pk(Tn), Pp 3 x	